

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รายงานการประเมินโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียนโดยใช้กิจกรรม
สร้างสรรค์ 4 ลักษณะ โรงเรียนวัดป่าประดู่ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ปีการศึกษา 2562 - 2563
ผู้รายงานได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอ่าน และการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน

1. ความหมายของการอ่านและการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน
2. ความสำคัญและประโยชน์ของการอ่าน และการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน
3. จุดมุ่งหมายของการอ่าน และการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน
4. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการอ่าน และการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน
5. แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับโครงการ และการประเมินโครงการ

1. ความหมายของโครงการ
2. ความหมายของการประเมินโครงการ
3. ความสำคัญและประโยชน์ของการประเมินโครงการ
4. ประเภทของการประเมินโครงการ
5. รูปแบบการประเมินโครงการแบบซีบีพี (CIPP model)

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

1. ความหมายของความพึงพอใจ
2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ
3. การวัดและการประเมินความพึงพอใจ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ
2. งานวิจัยในต่างประเทศ

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอ่านและการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน

ความหมายของการอ่านและการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน

ความหมายของการอ่าน

การอ่านเป็นการรับเอาตัวอักษรที่ปรากฏแก่สายตา มาแปลออกเป็นความหมาย
ซึ่งความหมายที่ผู้อ่านแปลออกมา ควรตรงกับความหมายที่ผู้เขียนตั้งเอาไว้ จึงจะเป็นการอ่านที่ดี
และถูกต้อง การอ่านจึงเป็นวิธีการแสวงหาความรู้ เพื่อนำความรู้นั้นมาใช้แก้ปัญหาและปรับตัวให้อยู่
ในสังคมได้อย่างมีความสุข เพราะสังคมปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ วิทยาการและความเจริญ
ก้าวหน้าต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การอ่านจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่ความรู้ และ
สร้างความงอกงาม ทำให้ผู้อ่านฉลาดรู้ ทันยุคทันเหตุการณ์ สามารถนำข้อมูลนั้นมาประกอบการคิด
พิจารณาตัดสินใจ เพื่อได้รับข้อมูลที่มีประโยชน์และเกิดความคิดสร้างสรรค์ก่อให้เกิดคุณค่าต่อชีวิต

ดังนั้นจึงมีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ ดังนี้พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554 : 1364) ได้ให้ความหมายคำว่า “อ่าน” ว่าหมายถึง ตามตัวหนังสือ ถ้าออกเสียงด้วยเรียกว่า อ่านออกเสียง ถ้าไม่ต้องออกเสียงเรียกว่าอ่านในใจ ; สังเกต หรือพิจารณาดูเพื่อให้เข้าใจ เช่น อ่านสีหน้า อ่านริมฝีปาก อ่านใจ ; ตีความ เช่น อ่านรหัส อ่านลายแทง ; คิด ; นับ

โสภณ สาทรสัมฤทธิ์ (2550 : 41) ได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ว่าการอ่าน หมายถึง การรับรู้หรือเข้าใจความหมายจากตัวหนังสือ หรือถ้อยคำที่ผู้เขียนสื่อถึงผู้อ่าน นอกจากนี้อาจหมายรวมถึงเครื่องหมายและภาพต่างๆ ที่ผู้ส่งสารประสงค์ให้ผู้รับสารได้รับรู้หรือเข้าใจด้วย

อ้อมขวัญ แสงคล้าย (2553 : 4) ได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ว่า การอ่าน คือ กระบวนการทางสมองอย่างหนึ่งที่แปลสัญลักษณ์ต่างๆ หรือตัวอักษรออกมาเป็นคำพูด และถ่ายทอดเพื่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่าน และพิจารณาเลือกความหมายที่ดีที่สุดไปใช้ประโยชน์ ซึ่งในการอ่านนั้น ผู้อ่านจะต้องอาศัยทักษะหลายอย่าง เช่น การผสมผสานตัวอักษร การวิเคราะห์ ตีความและการเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมกับสิ่งที่อ่าน จึงจะทำให้การอ่านและการแปลความหมายมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ศุภสุดา ม่วงสีตอง (2553 : 6) ให้ความหมายของการอ่านว่า เป็นการตีความหมาย จากสัญลักษณ์คำ ตัวอักษร หรือสิ่งที่ตีพิมพ์ที่สายตาได้สัมผัสเพื่อให้เกิดความหมาย และความเข้าใจความหมายนั้นๆ อีกทั้งการอ่านจะมีความเข้าใจมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมของผู้อ่านที่นำมาเชื่อมโยงอีกด้วย

กูดแมน (Goodman. 1972 : 472) กล่าวว่า การอ่านเป็นกระบวนการทางภาษาศาสตร์เชิงจิตวิทยาที่ซับซ้อน ผู้อ่านจะต้องสร้างความหมายให้ตรงหรือใกล้เคียงกับความหมายที่ผู้เขียนได้สื่อไว้ในรูปของตัวอักษร การที่จะได้มาซึ่งความหมาย จะต้องมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวอักษรกับกระบวนการคิด การเลือกสิ่งชี้ทางภาษา ทั้งที่ปรากฏเป็นตัวอักษรและไม่ปรากฏเป็นตัวอักษร โดยอาศัยความสามารถของผู้อ่านเป็นพื้นฐานในการใช้สิ่งชี้ทางเพื่อการเดาและการทำนาย

สมิท (Smith. 1973 : 6) กล่าวว่า การอ่านไม่ใช่กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลที่มองเห็นสิ่งสำคัญ แต่เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลสองประเภท คือ ข้อมูลที่เป็นตัวอักษรในหน้ากระดาษที่ปรากฏแก่สายตา (Visual information) และข้อมูลที่ไม่ปรากฏต่อสายตา (Nonvisual information) ซึ่งได้แก่ ความคิด ทัศนคติ ประสบการณ์

สรุปได้ว่า การอ่านเป็นกระบวนการระหว่างการอ่านตัวอักษรที่ปรากฏในสื่อต่างๆ เพื่อการจับใจความ การแปลความ การตีความ และการขยายความ จากสิ่งที่อ่านมาสรุปเป็นความเข้าใจของตนเองได้ จึงกล่าวได้ว่า การอ่านมีความจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ในปัจจุบัน และอาจกล่าวได้ว่า การอ่านก็คือ การยกระดับตนเองให้สูงขึ้นนั่นเอง

ความหมายของนิสัยรักการอ่าน

มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของนิสัยรักการอ่านไว้ ดังนี้

สกุณี เกรียงชัยพร (2548 : 9) ให้ความหมายของนิสัยรักการอ่าน ว่าหมายถึง พฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออกถึงความชอบอ่านหนังสือ ความตั้งใจและต้องการที่จะอ่านเป็น พฤติกรรมที่ได้รับการฝึกฝนเป็นเวลานานจนกลายเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสนใจ หรือชอบที่จะอ่าน

ได้แก่ การอ่านหนังสือทุกที่เมื่อมีเวลาและโอกาส มีความต้องการจะอ่านเองโดยไม่มีเวลาจำเป็นมาบังคับ มีความรู้สึกพอใจที่จะอ่านอย่างไม่มีที่สิ้นสุด และมีทัศนคติทางบวกเกี่ยวกับการอ่าน

น้ำทิพย์ วิภาวิน (2548 : 41) ได้ให้ความหมายของนิสัยรักการอ่านไว้ว่า นิสัยรักการอ่าน หมายถึง การมุ่งมั่นที่จะอ่านจนเป็นนิสัย คนที่มีนิสัยรักการอ่านจะอ่านทุกอย่างที่เป็นสื่อการอ่าน เมื่อมีเวลาและโอกาส จะรู้สึกสนุกกับการใช้เวลาในการอ่าน

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2549 : 12) ได้ให้ความหมายของนิสัยรักการอ่านว่า นิสัยรักการอ่าน หมายถึงการใฝ่มุ่งมั่นแต่การอ่านและอ่านจนเป็นนิสัย แม้บางครั้งจะมีปัญหาและอุปสรรคต่อการอ่านบ้างก็ไม่ย่อท้อ คนที่มีนิสัยรักการอ่านย่อมอ่านทุกอย่างที่เป็นวัสดุสำหรับอ่าน ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ สิ่งพิมพ์อื่นๆ ป้ายโฆษณาประชาสัมพันธ์ต่างๆ หรือแม้แต่กระดาษห่อของ อ่านได้ทุกสถานที่ ทุกโอกาส

อัจฉรา ประดิษฐ์ (2550 : 15) ได้ให้ความหมายของนิสัยรักการอ่านไว้ว่า การสร้างนิสัยรักการอ่านเป็นสิ่งที่จะต้องปลูกฝังตั้งแต่เด็กยังเยาว์วัย และปลูกฝังอย่างต่อเนื่องเป็นเวลายาวนานหลายปี เพื่อให้เป็นนิสัยที่ยั่งยืนรากลึกในพฤติกรรมของเด็ก จนกลายเป็นสิ่งที่ทำโดยอัตโนมัติราวกับการหายใจ ซึ่งจะสร้างนิสัยเช่นนี้ได้ หมายความว่า กลวิธีการในการสร้างนิสัยต้องเป็นกลวิธีที่ทำให้เด็กเกิดความประทับใจแบบฝังลึก เพราะสำหรับเด็ก โดยเฉพาะเด็กเล็กหากประทับใจในสิ่งใดแล้ว จะเป็นความทรงจำที่ฝังใจไปจนโต หรืออาจทำให้ประทับใจไปชั่วชีวิต

จากความหมายของนิสัยรักการอ่านข้างต้นสรุปได้ว่า นิสัยรักการอ่าน หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความชอบอ่านและความสนใจที่จะอ่าน การมุ่งมั่นใฝ่อ่าน และอ่านจนติดเป็นนิสัย ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ฝึกฝนมาเป็นเวลานาน เกิดเป็นความสุข ความพอใจที่ได้อ่าน ต้องการอ่านหนังสือเองโดยไม่มีสิ่งใดมาบังคับ อ่านหนังสือได้ทุกประเภท ทุกโอกาส ทุกสถานที่ และใช้เวลาว่างไปกับการอ่าน ทำเป็นประจำจนเป็นปกติหรือเป็นกิจวัตร

ความสำคัญและประโยชน์ของการอ่านและการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน

ความสำคัญของการอ่าน

การอ่านเป็นทักษะสำคัญในการดำรงชีวิต เป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือสำคัญในการแสวงหาความรู้ ที่มีความสำคัญมากในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงวิทยาการและเทคโนโลยี ซึ่งสังคมเปลี่ยนเป็นสังคมข่าวสารที่เน้นการศึกษาตลอดชีวิต และการแสวงหาความรู้จากสิ่งต่างๆ การเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด คือ การอ่าน ซึ่งนักวิชาการและผู้รู้หลายท่านได้กล่าวไว้ ดังนี้

ประกิตเผ่า ทมทิตชงค์ (2548 : 317) ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของการอ่าน และชักชวนเยาวชนให้เพิ่มพูนความรู้ด้วยการอ่านหนังสือว่า หนังสือเปรียบเสมือนเครื่องย่อเวลา ภาพที่เราเห็น หรือว่าเรื่องราวที่เราได้อ่าน อาจจะต้องใช้เวลาทั้งชีวิตในการที่จะเสาะหา แต่เพราะมีนักเขียนเก่งๆ ได้เสาะหามาให้เราอ่าน เราอาจใช้เวลาไม่นานก็สามารถที่จะอ่านเรื่องทั้งหมดโดยไม่ต้องเดินทางเสาะแสวงหา สามารถอ่านได้อย่างรวดเร็ว จึงฝากถึงเยาวชนทุกคนให้รักการอ่าน เพราะว่าการอ่านหนังสือทำให้เราฉลาด ทำให้เราเห็นความสำเร็จของผู้อื่นว่าพวกเขาจะไปถึงจุดนั้น ต้องผ่านอะไรมามาก เราจะได้หันมามองย้อนตัวเองได้เป็นอย่างดี การอ่านเป็นการเพิ่มพูนความรู้ และประสบการณ์ให้กับผู้อ่าน สามารถเปิดโลกทัศน์กว้างขึ้น รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ สามารถพัฒนาความคิดและปรับตัวให้ดีขึ้น นำมาซึ่งความสุข ความบันเทิง สร้างขวัญกำลังใจ และส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทาง

การเรียนรู้เพิ่มสูงขึ้น หากทุกคนทุกฝ่ายช่วยกันสร้างนิสัยรักการอ่านให้เกิดขึ้นกับเยาวชนอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง ประเทศชาติจะเจริญและพัฒนาสืบไป

กรุณา พูลสวัสดิ์ (2549 : 17) ได้สรุปความสำคัญของการอ่านไว้ว่า การอ่านเป็นทักษะที่จำเป็นในการศึกษาหาความรู้และเพิ่มพูนสติปัญญา และยังเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในการศึกษาในด้านวิชาการต่างๆ การอ่านที่ดีนั้นจะต้องอ่านแล้วจับใจความสำคัญของเรื่องที่อ่านได้ แยกแยะประเด็นสำคัญจากความรู้และข้อเท็จจริงได้ อีกทั้งรู้จักวิธีการอ่านว่าเล่มไหนควรใช้วิธีการอ่านอย่างไร ดังนั้น การอ่านจึงเป็นหัวใจของการศึกษาทุกระดับ

อ้อมขวัญ แสงคล้าย (2553 : 5-6) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านไว้ ดังนี้

1. การอ่านเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการศึกษาเล่าเรียนทุกระดับ ผู้เรียนจำเป็นต้องอาศัยทักษะการอ่านทำความเข้าใจเนื้อหาสาระของวิชาการต่างๆ เพื่อให้ตนเองได้รับความรู้และประสบการณ์ตามที่ต้องการ

2. ในชีวิตประจำวันโดยทั่วไป คนเราต้องอาศัยการอ่านติดต่อสื่อสารเพื่อทำความเข้าใจกับบุคคลอื่นร่วมไปกับทักษะการฟัง การพูด และการเขียน ทั้งในด้านภารกิจส่วนตัวและการประกอบอาชีพการงานต่างๆ ในสังคม

3. การอ่านช่วยให้บุคคลสามารถนำความรู้และประสบการณ์จากสิ่งที่อ่าน ไปปรับปรุงและพัฒนาอาชีพหรือธุรกิจการงานที่ตนเองกระทำอยู่ให้เจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จในที่สุด

4. การอ่านสามารถสนองความต้องการพื้นฐานของบุคคลในด้านต่างๆ ได้เป็นอย่างดี เช่น ช่วยให้มีมั่นคงปลอดภัย ช่วยให้ได้รับประสบการณ์ใหม่ ช่วยให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ช่วยให้มีความเกียรตินิยมและชื่อเสียง

5. การอ่านทั้งหลายจะส่งเสริมให้บุคคลได้ขยายความรู้ และประสบการณ์เพิ่มขึ้นอย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง ทำให้เป็นผู้รอบรู้ เกิดความมั่นใจในการพูดปราศรัย การบรรยาย หรือการอภิปรายต่างๆ นับว่าเป็นการเพิ่มบุคลิกภาพและความน่าเชื่อถือให้แก่ตนเอง

6. การอ่านหนังสือหรือสิ่งพิมพ์หลายชนิด นับเป็นกิจกรรมนันทนาการที่น่าสนใจมาก เช่น อ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร นวนิยาย การ์ตูน เป็นการช่วยให้บุคคลรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และเกิดความเพลิดเพลินสนุกสนานได้เป็นอย่างดี

7. การอ่านเรื่องราวต่างๆ ในอดีต เช่น ศิลปะจารึก ประวัติศาสตร์ เอกสารสำคัญ วรรณคดี ช่วยให้ผู้นับรู้จักอนุรักษมรดกวัฒนธรรมของคนไทยเอาไว้ และสามารถพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป เป็นหัวใจของการศึกษาทุกระดับ ช่วยให้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข และเป็นสื่อสำคัญในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคม

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การอ่านมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนโต และจนกระทั่งถึงวัยชรา เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ความเพลิดเพลิน พัฒนาตนเอง คือ พัฒนาการศึกษา พัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิต เพราะในชีวิตประจำวันการอ่านนับว่าเป็นทักษะที่มีบทบาทต่อเราเป็นอย่างมาก เพราะเราต้องพบกับตัวอักษรซึ่งจะบอกให้เรารู้ถึงความหมายของสิ่งต่างๆ ได้ การอ่านทำให้รู้ข่าวสารข้อมูลต่างๆ ซึ่งปัจจุบันเป็นโลกของข้อมูลข่าวสารต่างๆ ทั่วโลก และนั่นก็คือการได้เพิ่มความรู้ ทำให้เป็นคนทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ และการที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าได้ ต้องอาศัยประชาชนที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งความรู้ต่างๆ ก็ได้มาจากการอ่านนั่นเอง

ประโยชน์ของการอ่าน

การอ่านเป็นช่องทางสำหรับการรับรู้ เป็นช่องทางที่ช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ ภูมิปัญญา ความคิด และยังมีประโยชน์อีกมากมาย นักวิชาการได้กล่าวถึงประโยชน์ของการอ่านไว้ ดังนี้

ปองพล อติเรกสาร (2548 : 11) กล่าวว่า การเป็นนักเขียน ข้อมูลจะต้องสมบูรณ์ถูกต้อง และแม่นยำ ดังนั้นคนที่จะเป็นนักเขียนจะต้องรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ โดยเฉพาะจากแหล่งหนังสือจริง แล้วยังมีอยู่อีก 3 แหล่ง คือ จากเอกสาร จากคน จากสถานที่ การอ่านมีประโยชน์สำหรับมนุษย์ทุกอาชีพไม่ว่าจะเป็นนักกฎหมาย นักเรียน นักศึกษา แม่บ้าน นักธุรกิจ ผู้ชำนาญงานศิลป์ นักแสดง นักเขียน ล้วนแต่ต้องอ่านเพื่อปรับปรุงพัฒนางาน แก้ปัญหาต่างๆ การอ่านเป็นการฝึกปรี้อสมองให้ตื่นตัวอยู่เสมอ

คลิฟฟอร์ด (อ้างถึงใน นิศา การุญ. 2551 : 16) ได้สรุปถึงความสำคัญและประโยชน์ของการอ่านไว้ ดังนี้

1. ช่วยสร้างความพึงพอใจให้แก่ชีวิต
 2. ช่วยในการพบปะสังสรรค์
 3. พาผู้อ่านท่องเที่ยวไปในที่ต่างๆ ที่ไม่สามารถไปด้วยตัวเอง
 4. ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
 5. ทำให้เกิดความสนใจใหม่ๆ ขึ้นมา
 6. ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
 7. ได้รู้เรื่องราวต่างๆ ที่ผู้เขียนบันทึกไว้
 8. ช่วยในการแก้ปัญหาสังคมการเมือง เศรษฐกิจ และส่วนตัว
 9. ให้ความรู้ และทักษะเพื่อความก้าวหน้าในอาชีพการงาน
 10. พัฒนาคุณค่าทางจริยธรรม และช่วยให้ผู้อ่านเกิดความมั่นใจในตัวเอง
- จากประโยชน์ของการอ่านที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การอ่านให้ประโยชน์แก่เรา

อย่างมากมาย พอสรุปได้ ดังนี้

1. ให้ความรู้และความเข้าใจ
2. ให้ความคิดและจินตนาการ
3. ให้ความเพลิดเพลินบันเทิงใจ
4. ให้เกิดทักษะต่อการดำรงตนและสังคม

จุดมุ่งหมายของการอ่านและการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน

ในการอ่านหนังสือแต่ละครั้ง ผู้อ่านแต่ละคนจะได้สิ่งต่างๆ จากหนังสือแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ก็เพราะว่าในการอ่านหนังสือนั้นขึ้นอยู่กับความสนใจหรือประโยชน์ที่ต้องการได้รับ ซึ่งแต่ละคนมีจุดมุ่งหมายในการอ่านไม่เหมือนกันนั่นเอง ดังที่นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวไว้ ดังนี้

สมบัติ จำปาเงิน และสำเนียง มณีกาญจน์ (2548 : 22 - 23) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการอ่านมี 3 ประการ คือ

1. อ่านเพื่อให้รู้ การอ่านเพื่อให้รู้แบ่งย่อยออกเป็น 5 ประเด็น คือ
 - 1.1 อ่านเพื่อหาคำตอบในสิ่งที่ต้องการ ได้แก่ การอ่านคำแนะนำ อ่านเพื่อตอบ

ปัญหาซึ่งยังข้องใจอยู่

- 1.2 อ่านเพื่อศึกษาหาความรู้เรื่องราวต่างๆ ทั้งโดยย่อและโดยละเอียด
- 1.3 อ่านเพื่อต้องการข่าวสาร ข้อเท็จจริง
- 1.4 อ่านเพื่อศึกษาค้นคว้าเป็นพิเศษ เพื่อต้องการประโยชน์เรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะหรือเพื่อทำตำรับตำราต่างๆ ไป
- 1.5 อ่านเพื่อหาข้อมูลประมวลเข้าเอามาทำวิจัยเผยแพร่ในหมู่นักวิชาการ อันจะเป็นประโยชน์แก่ชาติและส่วนรวม

2. อ่านเพื่อความสนุกสนานบันเทิงหรือเพลิดเพลิน เป็นการผ่อนคลายความเครียดจากงานประจำ ได้แก่ การอ่านหนังสือประเภทบันเทิงคดี นวนิยาย เรื่องสั้น หรือเรื่องระดับถึงขนาดเป็นวรรณกรรมและวรรณคดีต่างๆ

3. อ่านเพื่อให้เป็นที่ยอมรับในวงสังคม

เรื่องนี้เป็นที่รู้กันอย่างกว้างขวางแล้วว่า คนรักหนังสือหรือผู้รักการอ่านเป็นคนที่น่าคบ อาจเข้ากับคนต่างชั้นต่างระดับได้ง่าย ยิ่งเป็นคนที่มีความรู้จริงๆ จากการอ่าน การฟัง และไม่มีนิสัยเลวร้ายอย่างอื่นอยู่ในกมลสันดานแล้วยิ่งเป็นที่นิยม เข้าไหนเข้าได้ ไม่มีใครรังเกียจการสนใจอ่าน โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวจะทำให้มีความรู้กว้างขวาง มีทัศนคติทันสมัย คุยกับใครๆ ก็รู้เรื่อง อาจแสดงความคิดเห็นให้เป็นที่น่าเชื่อถือ เป็นคนมีคุณค่าต่อหมู่คณะ และต่อสังคม ทั้งสังคมเฉพาะกลุ่มและสังคมในประชาชาติอีกด้วย

ส่วนธนู ทดแทนคุณ และกุลวดี แพทย์พิทักษ์ (2548 : 46 - 47) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการอ่านไว้ ดังนี้

1. อ่านเพื่อการศึกษาค้นคว้า เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ได้ความรู้ในเรื่องที่ต้องการศึกษา เพื่อเข้าใจเนื้อหาต่างๆ เช่น การอ่านตำราวิชาการ งานวิจัย ฯลฯ
2. อ่านเพื่อความรอบรู้ เป็นการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้กับตัวเองมากขึ้น เช่น เหตุการณ์บ้านเมือง บทความต่างๆ ฯลฯ
3. อ่านเพื่อหาคำตอบ เป็นการศึกษาเพื่อต้องการคำตอบสั้นๆ หรือสาระสำคัญๆ เท่านั้น เช่น การอ่านพจนานุกรม สารานุกรม ฯลฯ
4. อ่านเพื่อความบันเทิงเพลิดเพลินใจ การอ่านประเภทนี้เป็นการอ่านเพื่อผ่อนคลายอารมณ์ เช่น การอ่านเรื่องสั้น นวนิยาย เรื่องขำขัน ฯลฯ

จากจุดมุ่งหมายของการอ่านที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปถึงจุดมุ่งหมายของการอ่านเป็น 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. การอ่านเพื่อความรู้
2. การอ่านเพื่อให้เกิดความคิด
3. การอ่านเพื่อความบันเทิง

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการอ่านและการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน

นักการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการอ่าน ได้มีแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอ่าน และการส่งเสริมการอ่านไว้ ดังนี้

น้ำทิพย์ วิภาวิน (2548 : 41) ได้กล่าวถึง แนวคิดในการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านไว้ว่า นิสัยรักการอ่านและการอ่านหนังสือไม่ใช่ทักษะที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่ต้องเรียนและฝึกฝนจนอ่านได้คล่องแคล่ว ผู้ที่ต้องการอ่านให้แตกฉานจึงต้องอ่านให้มาก และทำความเข้าใจในสิ่งที่อ่าน ทั้งนี้นิสัยรักการอ่านและการค้นคว้ามีลักษณะสัมพันธ์กันในกระบวนการเรียนรู้ นอกจากนี้การพัฒนานิสัยรักการอ่านจำเป็นต้องเน้นการพัฒนาที่ระบบการอ่าน พัฒนาสื่อที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้อ่านและวัตถุประสงค์การอ่าน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2556 : 7) กล่าวถึง แนวคิดในการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านไว้ว่า การอ่านหนังสือเป็นการพัฒนาตนเอง และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นมากในการพัฒนาคนและพัฒนาสังคม การอ่านหนังสือของคนไทยเป็นกิจกรรมที่ไม่แพร่หลาย แม้ในหมู่ผู้รู้หนังสือแล้ว โดยเฉพาะการอ่านหนังสือที่ดีและมีสาระยิ่งน้อยลงไปอีก สาเหตุมีอยู่หลายประการ นับตั้งแต่การขาดแคลนหนังสือที่ดีและตรงกับความสนใจของผู้อ่าน การขาดแคลนแหล่งหนังสือที่จะยืมอ่านได้ไปจนถึงการดึงความสนใจ และการแบ่งเวลาของสื่ออื่นๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ กระจายเสียง ฯลฯ รวมทั้งขาดการชักจูง การกระตุ้น และการมีนิสัยรักการอ่านทั้งในและนอกโรงเรียน เมื่อเทียบกับความเพลิดเพลินและการได้ฟัง ได้รู้เห็นในเรื่องต่างๆ จากโทรทัศน์ และวิทยุกระจายเสียงแล้วการอ่านหนังสือเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวต้องใช้ความพยายามมากกว่า และต้องมีทักษะในการอ่าน ถ้าจะให้การอ่านหนังสือเกิดเป็นนิสัย จำเป็นต้องมีการปลูกฝังและชักชวนให้เกิดความสนใจ การอ่านอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านควรมีลักษณะดังนี้

1. เราใจให้เกิดความอยากอ่านหนังสือ
2. ให้เกิดความพยายามที่จะอ่านเพื่อที่จะได้รู้เรื่องที่น่าสนใจที่มีอยู่ในหนังสือและ น่าสนุกตามกิจกรรมที่จัดขึ้น
3. แนะนำ กระตุ้นให้อยากรู้อยากเห็นเรื่องน่ารู้ต่างๆ เกิดความรอบรู้ คิดกว้าง มีการอ่านต่อเนื่องเป็นนิสัย
4. สร้างบรรยากาศที่น่าอ่าน รวมทั้งให้มีวัสดุการอ่าน มีแหล่งการอ่านที่เหมาะสมและเพียงพอ

กล่าวโดยสรุปจากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอ่าน และการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน การอ่านเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ เลือกรูปแบบที่เหมาะสมกับวัย ต้องอาศัยเวลาการฝึกฝน และแบบอย่างนิสัยรักการอ่านที่ดีจากครอบครัว โรงเรียน สื่อ และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เอื้อต่อการอ่าน กระตุ้น ส่งเสริมและพัฒนานิสัยรักการอ่านให้เกิดเป็นนิสัย เกิดความสนใจในการอ่านอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

กิจกรรมส่งเสริมการอ่านเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อกระตุ้นจูงใจให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคล เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม เห็นความสำคัญของการอ่าน รู้จักแสวงหาความรู้จากการอ่านด้วยตนเอง

เกิดการเพลิดเพลินในการอ่าน และอ่านจนเป็นนิสัย มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงความหมายของกิจกรรมส่งเสริมการอ่านไว้ ดังนี้

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2548 : 93) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน คือ การกระตุ้นด้วยวิธีต่างๆ เพื่อให้ผู้อ่านสนใจการอ่านจนกระทั่งมีนิสัยรักการอ่าน และได้พัฒนาการอ่านจนกระทั่งมีความสามารถในการอ่าน นำประโยชน์จากการอ่านไปใช้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการอ่านทุกประเภท

วีรวรรณ วรรณโท (2548 : 67) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน คือ การกระทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อดึงดูดให้เยาวชนสนใจในการอ่าน เห็นความสำคัญ ความจำเป็น และเพลิดเพลินในการอ่าน ตลอดจนพัฒนาการอ่านของตนให้มีความเข้าใจ และมีเจตคติที่ดีต่อการอ่าน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2556 : 77) ให้ความหมายของกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน คือ การกระทำต่างๆ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความสนใจในการอ่าน เห็นความสำคัญ และจำเป็นในการอ่าน เกิดความเพลิดเพลินในการอ่าน พยายามพัฒนาการอ่านจนเป็นนิสัย

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน คือ กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้บุคคลหรือกลุ่มคนมาสนใจในการอ่าน มีการพัฒนาการทั้งด้านความเข้าใจในการอ่านและทัศนคติที่ดีต่อการอ่าน จนเกิดเป็นนิสัยรักการอ่าน

ลักษณะสำคัญของกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่ดี

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2548 : 98 - 99) ได้กล่าวถึง ลักษณะสำคัญของกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่ดีไว้ ดังนี้

1. ได้รับความสนใจ เช่น ไร้สโตประสาทให้ผู้อ่านอยากอ่าน พ่อแม่เข้าใจให้ลูกอยากอ่าน นักเรียนเข้าใจเพื่อนๆ ให้อยากอ่านหนังสือและสื่อการอ่านที่ดีมีคุณภาพ เป็นประโยชน์ต่อการเรียน การได้รับความสนใจ โดยการจัดกิจกรรมที่กระตุ้นความสนใจทั้งตาและหู มีสีสันสวยงาม รูปเล่มหนังสือน่าสนใจ รูปภาพสวยงาม โดยเฉพาะภาพหน้าปกหนังสือ สำหรับเด็กการจัดนิทรรศการที่ดึงดูดความสนใจ มีการตอบปัญหามีรางวัลต่างๆ นอกจากนั้นการใช้สื่อเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น ซีดี-รอม (CD-ROM) มัลติมีเดีย มีทั้งเสียง สี รูปภาพ จะได้รับความสนใจของผู้อ่านมากยิ่งขึ้น

2. จูงใจให้อ่าน อยากอ่าน เนื่องจากหนังสือและสื่อการอ่านมีอยู่มากมาย ผู้อ่านอาจจะไม่ได้อ่านหรือสื่อการอ่านดีๆ มีประโยชน์ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู และบรรณารักษ์ที่ได้อ่านหนังสือที่ดี และจะต้องจูงใจให้ผู้อ่านอยากอ่านด้วยการทำกิจกรรมส่งเสริมการอ่านต่างๆ ทั้งการแนะนำตัว การพูด การเล่าตอนที่นำเสนอให้ฟัง ตลอดจนอ่านเรื่องราวที่สนุกสนาน ประทับใจอ่านบทกลอนตอนที่ไพเราะให้ฟัง

3. กระตุ้นให้อยากอ่าน กระตุ้นให้อยากรู้อยากเห็น อยากรู้เรื่องราวในหนังสือตอนต่อไป อยากรู้ข่าวสารต่างๆ อยากรู้เรื่องราวที่มีอยู่ในความสนใจ การเขียนรายงานการค้นคว้า การทำวิจัย และการเตรียมตัวสอบก็เป็นแรงกระตุ้นให้อยากอ่านเช่นเดียวกัน การทำกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เช่น เล่าเรื่องจากหนังสือ เล่านิทาน อ่านหนังสือให้ฟัง ผู้จัดกิจกรรมต้องมีเทคนิคในการเล่า โดยไม่เล่าตอนต่อไปหรือตอนจบ จะทำให้ผู้อ่านอยากอ่านมากขึ้น

4. พัฒนาการอ่านของผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านมีความสามารถในการอ่าน และรู้จักนำความรู้จากการอ่านไปใช้ประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่น

5. สนุกสนาน ตื่นเต้น เพลิดเพลิน และมีสาระแฝงอยู่เสมอซึ่งเป็นการสอนทางอ้อม เช่น คติธรรม มโนธรรม อุปนิสัย ฯลฯ

6. ไม่ใช่เวลานานเกินไปจะทำให้ผู้อ่านเบื่อหน่าย เวลาที่ใช้ทำกิจกรรมเหมาะสมกับความสนใจของผู้อ่านแต่ละเพศ แต่ละวัย แต่ละอาชีพ

7. เนื้อหาและวิธีการไม่ยากและซับซ้อนจนเกินไป จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านให้เหมาะกับเพศ วัย และระดับความรู้ของผู้อ่านกลุ่มเป้าหมาย

8. เป็นกิจกรรมให้ทุกคนในกลุ่มได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น การแข่งขันตอบปัญหา การเล่านิทาน การแสดงละคร การสนทนาเกี่ยวกับหนังสือ การโต้วาที

9. เป็นกิจกรรมที่ประหยัด วัสดุที่หาง่ายและราคาถูก

10. เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ให้แก่ผู้อ่าน เช่น ผู้อ่านร่วมกิจกรรมแล้วนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้ เช่น เป็นนักเขียน นักแสดง เป็นต้น

11. เป็นกิจกรรมที่มุ่งไปสู่หนังสือ วัสดุการอ่านหรือสื่อการอ่านทั้งสิ้น แม้แต่การจัดนิทรรศการเรื่องราวต่างๆ ก็ต้องมีหนังสือ เอกสารการอ่านนำมาแสดงด้วยทุกครั้ง

12. เป็นกิจกรรมที่ทำให้เด็กสนุกสนาน เพลิดเพลิน เป็นการเรียนรู้ ถึงแม้จะอ่านหนังสือยังไม่ได้แต่ก็เป็นการพัฒนาการพูดและพัฒนากล้ามเนื้อให้แข็งแรงและฝึกความพร้อม เช่น การเล่นเกมต่างๆ ทำให้ผู้เล่นได้เรียนรู้ทางประสาทสัมผัส ฝึกพัฒนาการของกล้ามเนื้อและสมอง

สุพรรณิ วราทร (2548 : 51, 118) ได้กล่าวถึง กิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่น่าสนใจเพื่อเป็นแนวทางให้แก่กันเรียนที่นำไปจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ดังนี้

1. กิจกรรมเล่านิทาน การเล่านิทานเป็นกิจกรรมที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน สร้างแรงบันดาลใจ และให้แนวคิด ยาวชน ผู้มีประสบการณ์ฟังนิทานเมื่อเติบโตขึ้นอาจมีโอกาสใช้เรื่องที่เคยฟังเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้ การเล่านิทานเป็นกิจกรรมส่งเสริมเยาวชนให้สนใจการอ่านได้ดี เพราะช่วยให้รู้จักสื่อการอ่านประเภทต่างๆ เช่น หนังสือ กวีนิพนธ์ และรูปภาพ การเล่านิทานเป็นการกระตุ้นความอยากอ่าน เป็นแรงกระตุ้นเพื่อพัฒนาทักษะการฟัง การพูดศัพท์จินตนาการและความรู้

2. กิจกรรมยอตนักอ่าน การประกวดยอตนักอ่านเหมาะสำหรับสถานศึกษา

3. กิจกรรมวางทุกงานอ่านทุกคน เป็นกิจกรรมยอดฮิต ซึ่งดำเนินการในทุกโรงเรียน แบ่งกิจกรรมออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้ คือ การอ่าน เป็นการจัดเวลาให้นักเรียนอ่านหนังสือในตอนเช้า โดยมีครูประจำชั้นคอยควบคุมดูแลใช้เวลาในการอ่านตั้งแต่ 5-10 นาที และการเขียนบันทึกการอ่าน ซึ่งเมื่ออ่านแล้วบันทึกสรุปเรื่องที่อ่านลงในแบบบันทึก กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ดีมาก เด็กได้ฝึกนิสัยอ่านหนังสือทุกวัน ฝึกทักษะการเขียน วิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหา แสดงเนื้อหา แสดงความคิดเห็น กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ครูต้องเอาใจใส่ กวดขัน วางทุกงาน“ต้อง”อ่านทุกคน นอกจากครู นักเรียนที่ต้องอ่านหนังสือแล้ว บุคลากรอื่นในโรงเรียนควรได้ร่วมอ่านหนังสือพร้อมกันด้วยจะทำให้บรรยากาศของการอ่านมีความจริงจัง และขลังเพราะทำให้เด็กได้เรียนรู้ว่าเมื่อได้เวลาแห่งการอ่านทุกคนต้องอ่าน

ไพพรรณ อินทนิล (2549 : 31) กล่าวถึงกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้

1. เป็นกิจกรรมซึ่งเราใฝ่หาประสบการณ์ให้ฟัง โดยใช้เสียงและคำพูดเป็นหลักกิจกรรมประเภทนี้ ได้แก่ การเล่านิทานให้ฟัง การเล่าเรื่องจากหนังสือ การบรรยาย การอภิปราย การโต้วาที

เกี่ยวกับหนังสือ การแนะนำหนังสือ การบรรเลงดนตรี และการร้องเพลงจากบทละคร ทำให้เกิดความเพลิดเพลินในอรรถรสของภาษา ควรหลีกเลี่ยงการใช้อุปกรณ์ที่เบี่ยงเบนความสนใจไปทางอื่น เช่น ภาพ ท่าทางประกอบ เป็นต้น

2. เป็นกิจกรรมซึ่งเร้าจักขุประสาทชวนให้ดู การฟังพินิจ และอ่านความหมายของสิ่งที่เห็น กิจกรรมประเภทนี้ ได้แก่ การจัดแสดงภาพต่างๆ เช่น ภาพถ่าย ภาพที่จัดเก็บ พร้อมมีคำอธิบายภาพหรือเล่าเรื่อง

3. เป็นกิจกรรมที่เร้าโสตและจักขุประสาทในขณะเดียวกัน ได้แก่ กิจกรรมที่ชวนให้ฟังและดูไปพร้อมๆ กัน ประสานประสาททั้งสองให้ทำงานร่วมกัน เช่น การเล่านิทานประกอบภาพ การเล่าเรื่องโดยใช้ไสตท์คนวัสดุประกอบ ฉายภาพยนตร์ ฉายแถบบันทึกเสียง จัดสัปดาห์ห้องสมุด เป็นต้น

4. เป็นกิจกรรมซึ่งให้นักเรียนเข้าร่วมด้วยเสมอ จะช่วยให้เกิดความสนุกสนาน และภาคภูมิใจ รู้สึกว่าตนมีความสามารถ

อัจฉรา ประดิษฐ์ (2550 : 131 - 145) ได้กล่าวถึง กิจกรรมสำหรับการส่งเสริมให้นักเรียนเกิดนิสัยรักการอ่านระดับโรงเรียน ดังนี้

1. กิจกรรมวางทุกงานอ่านทุกคนเป็นกิจกรรมยอดฮิต ซึ่งดำเนินการในทุกโรงเรียน แบ่งกิจกรรมออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้ คือ การอ่าน เป็นการจัดเวลาให้นักเรียนอ่านหนังสือในตอนเช้า โดยมีครูประจำชั้นคอยควบคุมดูแลใช้เวลาในการอ่านตั้งแต่ 5-10 นาที และการเขียนบันทึกการอ่าน ซึ่งเมื่ออ่านแล้วบันทึกสรุปเรื่องที่อ่านลงในแบบบันทึกกิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ดีมากเด็กได้ฝึกนิสัยอ่านหนังสือทุกวัน ฝึกทักษะการเขียน วิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหา แสดงเนื้อหา แสดงความคิดเห็น กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่คุณครูต้องเอาใจใส่ กวดขัน วางทุกงาน “ต้อง” อ่านทุกคน นอกจากครูนักเรียนที่ต้องอ่านหนังสือแล้ว บุคลากรอื่นในโรงเรียนควรได้ร่วมอ่านหนังสือพร้อมกันด้วยจะทำให้บรรยากาศของการอ่านมีความจริงจัง และหลังเพราะทำให้เด็กได้เรียนรู้ว่าเมื่อได้เวลาแห่งการอ่านทุกคนต้องอ่าน

2. กิจกรรมห้องสมุดเคลื่อนที่ เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับโรงเรียนประถมซึ่งอาจใช้สื่ออื่นสำหรับกิจกรรมในลักษณะนี้ กล่าวคือ นำหนังสือใส่กล่องหรือตะกร้าแล้วนำไปวางตามจุดต่างๆ ในโรงเรียนที่มีนักเรียนรวมกลุ่มกันเยอะๆ ในช่วงเช้า กลางวัน หรือหลังเลิกเรียน เช่น ริมสนาม ริมสระน้ำ เพื่อให้เด็กได้หยิบหนังสืออ่านได้สะดวก กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนรักการอ่านหนังสือมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่เร้าความสนใจ จูงใจให้นักเรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ เต็มใจและมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างแท้จริง สร้างความตระหนักให้นักเรียนเห็นความสำคัญและจำเป็นในการอ่าน อ่านแล้วเกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน อยากอ่าน และพัฒนาทักษะในการอ่านของตนจนเป็นนิสัยประจำตัวในที่สุด

แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ (2548 : 5-6) ได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานส่งเสริมการอ่านของโรงเรียนไว้ ดังนี้

1. สร้างความตระหนักให้นักเรียน ครู ผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรทางการศึกษา เห็นความสำคัญของการอ่าน
 2. กระตุ้นและปลุกฝังให้นักเรียน ครู ผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรทางการศึกษา อ่านอย่างต่อเนื่อง
 3. จัดสถานที่สภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการอ่าน
 4. ประสานความร่วมมือให้ทุกภาคส่วน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน
 5. กำหนดแผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปี
 6. จัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านในระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับโรงเรียน อย่างต่อเนื่องหลากหลายและสม่ำเสมอ
 7. พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ และทักษะในการบริหารจัดการห้องสมุดที่มีคุณภาพ พัฒนาห้องสมุดให้เป็นห้องสมุดมีชีวิต
 8. ปรับแนวคิดให้มีความรู้ และพัฒนาทักษะการจัดการเรียนการสอนที่เน้นความสำคัญของการอ่าน
 9. บูรณาการการอ่านในการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และทุกระดับชั้น นโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของโรงเรียน จึงมีความสำคัญยิ่ง เพราะหากโรงเรียนได้มีเป้าหมายที่จะดำเนินการโดยเฉพาะการนำการอ่าน บูรณาการไปสู่การเรียนรู้กลุ่มสาระต่างๆ ได้ก็จะทำให้เกิดคุณภาพสูงสุดตามศักยภาพที่เด็กแต่ละคนมีอยู่
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549 : 7 - 8) กล่าวถึง แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านไว้ ดังนี้
1. จัดห้องสมุดให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าอย่างเพียงพอ จัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ให้เอื้อต่อการเรียนรู้สำหรับนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เข้าสู่บรรยากาศของการอ่าน และได้ใกล้ชิดกับหนังสือมากยิ่งขึ้น เช่น จัดนิทรรศการหนังสือในโอกาสต่างๆ จัดกิจกรรมเพื่อเชิญชวนให้อ่านหนังสืออย่างสม่ำเสมอ
 2. ครูควรมีการศึกษาเตรียมพร้อมทั้งในด้านวิธีการดำเนินการ สื่อ อุปกรณ์ เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามเป้าหมาย และจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ รวมทั้งต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องนิสัยรักการอ่านด้วย
 3. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ต้องเป็นกิจกรรมที่เร้าใจ ทำหายความสนใจ ความสามารถของผู้เรียน รวมทั้งมีความหลากหลายเพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ อย่างมีความสุข และเป็นกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง สามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง
 4. ครูผู้จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ควรเก็บรวบรวมข้อมูลในด้านการอ่านของนักเรียน รายบุคคล เพื่อที่จัดกิจกรรมสนองกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนได้เหมาะสม
 5. ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน หากนำตัวอย่างจากเอกสารฉบับนี้ไปใช้ควร ปรับปรุงดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม เพื่อให้การจัดกิจกรรมดูน่าสนใจ แปลกใหม่ และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

6. นอกจากโรงเรียนจะมีบทบาทสำคัญในการสร้างนิสัยรักการอ่านให้แก่นักเรียน จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากพ่อแม่ ผู้ปกครองอีกทางหนึ่งด้วย เพื่อให้การปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน ปฏิบัติได้จริง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2556 : 22-25) ได้เสนอแนะแนวทางเพิ่มเติมเกี่ยวกับการดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านไว้ ดังนี้

1. จัดสมุดบันทึกการอ่านของนักเรียนใส่กระเป๋าเอกสารพร้อมแฟ้มบันทึกพฤติกรรมการอ่านให้แก่ครูประจำชั้น เนื่องจากครูประจำชั้นต้องเป็นผู้จัดเก็บบันทึกการอ่าน และมอบบันทึกการอ่านให้แก่นักเรียนในช่วงโมงรักการอ่าน เพื่อให้นักเรียนบันทึกการอ่านและตรวจบันทึกการอ่านของนักเรียน

2. นักเรียนตัวแทน จำนวน 2 คนต่อห้องไปรับหนังสือที่ห้องสมุดทุกเช้าวันศุกร์ ตรวจนับหนังสือให้ตรงกับรายการที่ติดไว้ที่หน้ากล่อง/กระเป๋า พร้อมตรวจนับจำนวน และรายการให้ถูกต้องครบถ้วนแล้วนำส่งคืนห้องสมุด เช่นชื่อรับ-ส่งให้เรียบร้อยทุกครั้ง

3. นักเรียนอ่านหนังสือพร้อมกันทั้งโรงเรียนในช่วงโมงแรกของทุกวันศุกร์ และบันทึกลงในสมุดบันทึกการอ่านทุกครั้ง

4. จัดกิจกรรมเสริม เช่น ตอบปัญหาหน้าแถว เชิญวิทยากรบรรยายให้ความรู้ จัดนิทรรศการส่งเสริมการอ่าน ฯลฯ

5. จัดกิจกรรมอื่นทุกอย่างในช่วงโมงรักการอ่าน

6. ประเมินผลทุกสิ้นปีการศึกษา เพื่อปรับปรุงและพัฒนางาน การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเป็นกิจกรรมที่มุ่งกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความสนใจอยากรู้ อยากอ่าน จนสามารถนำความรู้เหล่านั้นไปใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลาย สถานศึกษาสามารถนำการอ่านเข้าไปอยู่ในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการอ่านอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืนเป็นนิสัย กิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่เป็นกิจกรรมเสริมนี้ อาจจัดในลักษณะเป็นรายบุคคล รายกลุ่ม หรือ จัดให้กับผู้เรียนทุกคน โดยกำหนดระยะเวลาไว้อย่างชัดเจน เช่น กิจกรรมสื่อสารผ่านเสียง เน้นกลุ่มเป้าหมายคือ นักเรียนผู้นำการอ่านหรือนักเรียนสมัครใจเผยแพร่ความรู้ ข่าวสาร หรือแสดงออกทางด้านการพูด โดยแต่ละคนจะต้องอ่านและค้นคว้าเรื่องจากแหล่งเรียนรู้ ห้องสมุดหรือจากภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้วนำมาเล่าหรืออ่านผ่านสื่อ กิจกรรมค่ายการอ่าน เน้นกลุ่มเป้าหมายตามความพร้อมด้านงบประมาณ โดยใช้เวลาจัด 1 - 2 วันตามความเหมาะสม เพื่อกระตุ้นให้เกิดการอ่าน ตลอดจนเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ และสร้างภาวะผู้นำผู้ตามที่ดี กิจกรรมเสริมนี้จะต้องทำอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องจึงจะเกิดผลอย่างยั่งยืน

แมนมาส ขวลิขิต (อ้างถึงในวชิรา มุสิกพงษ์. 2556 : 52) กล่าวถึงแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่านว่า กิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน หมายถึง การกระทำใด ๆ ก็ตามที่มุ่งหวังให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความสนใจหนังสือ เห็นความสำคัญและความจำเป็นของการอ่าน เกิดความเพลิดเพลินในการอ่าน จนกลายเป็นความสนใจและมีนิสัยรักการอ่าน

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (อ้างถึงในวชิรา มุสิกพงษ์. 2556 : 52) กล่าวว่า กิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน เป็นกิจกรรมที่สร้างแรงจูงใจให้กลุ่มเป้าหมายเห็นความสำคัญของการอ่าน และสนใจในการอ่านมากขึ้น โดยได้กล่าวถึงแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านไว้ โดยสรุปดังนี้

1. กิจกรรมเร้าความสนใจด้วยการใช้ทักษะการฟัง พ่อแม่ผู้ปกครองมีส่วนสำคัญในการปลูกเร้าความสนใจให้แก่เด็กด้วยการฝึกทักษะการฟัง เช่น การเล่านิทานให้ลูกฟัง ร้องเพลงหรือเปิดเพลงให้ฟัง การปลูกฝังทักษะดังกล่าวจะเร้าความสนใจให้ลูกหันมาอ่านหนังสือได้มากขึ้น
2. กิจกรรมแนะนำหนังสือให้อ่าน เมื่อครูหรือผู้ปกครองได้อ่านหนังสือที่มีสาระน่าสนใจก็ควรนำมาเล่าต่อ โดยการเอาจุดเด่นของหนังสือมาบอกต่อเพื่อดึงดูดความสนใจให้นักเรียนอยากอ่านหนังสือ และค้นคว้าตามความสนใจของตน
3. กิจกรรมพัฒนาทักษะการอ่านด้วยการฝึกอ่านจับใจความสำคัญ คติวิเคราะห์ แยกแยะเนื้อหาระหว่างข้อเท็จจริงกับทัศนะของผู้เขียนให้ได้
4. กิจกรรมกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็น ให้เยาวชนเห็นความสำคัญของข่าวสารบ้านเมือง เพื่อจะได้ติดตามสถานการณ์และความเคลื่อนไหวทางสังคม
5. จัดกิจกรรมแฝงข้อคิด คติธรรม เพื่อปลูกเร้าความสนใจ และเพิ่มความสนุกสนานเพลิดเพลินให้แก่เด็กนักเรียน
6. ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมไม่ควรนานเกินไป เพราะจะทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ควรเป็นกิจกรรมระยะสั้นที่ดึงดูดความสนใจด้วยการใช้ทักษะความคิด เช่น การต่อสำนวนไทยจากวรรณคดีที่อ่าน การบอกความหมายของคำ เป็นต้น
7. กิจกรรมที่จัดควรมีความเหมาะสมกับเพศ วัย และระดับความรู้ของกลุ่มเป้าหมาย ไม่ยากจนเกินไป
8. กิจกรรมสร้างสรรค์ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนในกลุ่มได้มีส่วนร่วม เช่น การโต้วาทิ การเล่านิทาน การแสดงละคร เป็นต้น
9. กิจกรรมที่จัดควรส่งเสริมการประหยัด ด้วยการใช้วัสดุที่หาง่ายและราคาไม่แพง
10. กิจกรรมส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เช่น การฝึกวาดภาพจากการอ่านด้วยจินตนาการ การเขียนเรื่องสั้น นิทาน หรือนิยาย เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป ลักษณะของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ควรเป็นกิจกรรมที่เพิ่มทักษะความรู้ทางภาษา และส่งเสริมการอ่านด้วยการสนับสนุนให้กลุ่มเป้าหมายเกิดจินตนาการสร้างสรรค์ และปลูกเร้าความสนใจในการอ่านหนังสือ กิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านเกิดขึ้นได้จากความร่วมมือทั้งของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง ลักษณะของกิจกรรมควรปลูกเร้าความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย กระตุ้นความสนใจ เพื่อให้ผู้เรียนมีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการอ่าน และคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการอ่าน

มาตรฐานการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2556 : 1 - 2) ได้กำหนดนโยบายและมาตรการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินงาน เพื่อพัฒนานิสัยรักการอ่านอย่างต่อเนื่องไว้ ดังนี้

นโยบายส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน

นโยบายข้อที่ 1 สร้างจิตสำนึกและแรงจูงใจให้นักเรียน ครู ผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาเห็นความสำคัญของการอ่าน

นโยบายข้อที่ 2 ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ทั้งในระดับเขตพื้นที่ และระดับโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง หลากหลาย และสม่ำเสมอ

นโยบายข้อที่ 3 ส่งเสริมและพัฒนาห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ

นโยบายข้อที่ 4 ส่งเสริมและสนับสนุนให้ใช้การอ่านในกระบวนการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ การเรียนรู้และทุกระดับชั้น

มาตรการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน

มาตรการที่ 1 สร้างความตระหนักให้นักเรียน ครู ผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาเห็นความสำคัญของการอ่าน

มาตรการที่ 2 กระตุ้นและปลูกฝังให้นักเรียน ครู ผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอ่านอย่างต่อเนื่อง

มาตรการที่ 3 จัดสถานที่ สภาพแวดล้อม และบรรยากาศที่เอื้อต่อการอ่าน

มาตรการที่ 4 ประสานความร่วมมือให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน

มาตรการที่ 5 กำหนดแผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปี

มาตรการที่ 6 จัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านในระดับเขตพื้นที่ และระดับโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง หลากหลาย และสม่ำเสมอ

มาตรการที่ 7 พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และทักษะในการบริหารจัดการห้องสมุดที่มีคุณภาพ

มาตรการที่ 8 พัฒนาห้องสมุดให้เป็นห้องสมุดมีชีวิต

มาตรการที่ 9 ปรับแนวคิดให้ความรู้ และพัฒนาทักษะการจัดการเรียนการสอน ที่เน้นความสำคัญของการอ่าน

มาตรการที่ 10 บูรณาการการอ่านในการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และทุกระดับชั้น

ขั้นตอนการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการอ่าน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2556 : 27) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการอ่านของนักเรียนในโรงเรียน ซึ่งถือเป็นภารกิจหลักของโรงเรียนที่จะต้องส่งเสริมนิสัยรักการอ่านให้เกิดขึ้นในโรงเรียน เพราะการอ่านเป็นทักษะที่จำเป็นในการแสวงหาความรู้ เพื่อพัฒนาตนเองให้สามารถเรียนรู้ได้ สื่อสารได้ และสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ ซึ่งนับว่าเป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ที่สำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งในปัจจุบัน โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. ขั้นเตรียมงาน โรงเรียนควรมีการประชุมปรึกษาหารือกันระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และนักเรียนเพื่อวางแผนการจัดทำโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน โดยอภิปรายให้เห็นถึงความสำคัญจำเป็นของการอ่าน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สำคัญมากที่สุด กิจกรรมหนึ่งของมนุษย์ หรืออาจกล่าวได้ว่า “การอ่านเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต” ก็น่าจะเป็นคำกล่าวที่ไม่เกินความจริงนัก เมื่อทุกฝ่ายเห็นความสำคัญจำเป็นดังกล่าวแล้ว จึงควรดำเนินการ ดังนี้

1.1 ผู้บริหารแต่งตั้งคณะทำงาน ซึ่งประกอบด้วยครู อาจารย์ บรรณารักษ์ อาจมีนักเรียนร่วมอยู่ด้วยแล้วแต่ความเหมาะสม เขียนโครงการและทำหน้าที่ดำเนินงานตามโครงการ/กิจกรรมให้ส่งผลต่อการปฏิบัติจริงของนักเรียน เช่น อาจมีการบันทึกกิจกรรม กำหนดรางวัล สื่อ อุปกรณ์ การติดต่อผู้ปกครอง เป็นต้น

1.2 คณะทำงานพิจารณาปรับปรุงให้เป็นโครงการและกิจกรรมที่สมบูรณ์ กำหนดการและสื่อต่างๆ ที่ต้องสามารถนำไปปฏิบัติได้โดยไม่ต้องใช้เงิน ใช้เวลาและแรงงาน มากเกินไป โดยครูผู้สอนสามารถนำกิจกรรมต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในชั้นเรียนได้ตั้งแต่การเขียน แผนการสอน แผนกิจกรรม เป็นต้น

1.3 เตรียมสื่ออุปกรณ์ที่จำเป็นในการจัดกิจกรรมตามโครงการ โดยการจัดหา คัดเลือก หรือบางครั้งจำเป็นต้องซื้อก็ควรพิจารณาตามสมควร ซึ่งไม่ควรเป็นสื่ออุปกรณ์ที่มีราคาแพงเกินไป

1.4 กำหนดกฎเกณฑ์หรือกติกาต่างๆ ให้เหมาะสมกับระดับความสามารถ ในการอ่านของนักเรียน

1.5 กำหนดวิธีประเมินผล เช่น สร้างแบบบันทึกการอ่าน ให้เล่าเรื่อง ตอบคำถาม วาดภาพประกอบเรื่อง

2. ชั้นประชาสัมพันธ์โครงการ การประชาสัมพันธ์เป็นความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยให้นักเรียน ครู และผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ๆ โดยอาจดำเนินการ ดังนี้

2.1 การประชาสัมพันธ์อาจทำได้หลายวิธีตามความเหมาะสม ตามความสะดวก และอุปกรณ์ต่างๆ ที่มี เช่น ปิดประกาศในห้องเรียน ประกาศเสียงตามสาย ประกาศในวารสาร โรงเรียน เขียนจดหมายส่งผู้ปกครอง

2.2 ให้ครูและนักเรียนที่อยู่ในคณะกรรมการมีเวลาชี้แจงโครงการในห้องเรียนให้ ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เช่น การรับสมัครสมาชิกชมรม การเลือกที่จะอ่าน การบันทึกแหล่งที่จะอ่านหนังสือ กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เป็นต้น

2.3 โรงเรียนจัดกิจกรรมรณรงค์โครงการส่งเสริมการอ่านทุกรูปแบบ มีทั้งเอกสาร สื่อ การบรรยาย เสนอแนะ ประกาศ เป็นต้น ซึ่งจะเป็นการช่วยกระตุ้นให้ทุกคนตระหนักใน ความสำคัญของการอ่านมากขึ้น

3. ขั้นตอนการ เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เนื่องจากทุกกิจกรรมในโครงการควรจะได้ บังเกิดผลเป็นรูปธรรมสามารถนำเสนอภาพที่ชัดเจนของกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

3.1 การเตรียมกิจกรรม สื่ออุปกรณ์และขั้นตอนการจัดกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ เพื่อดูความพร้อมของกิจกรรม

3.2 การปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียน ซึ่งการปฏิบัติกิจกรรมส่งเสริมให้ครอบคลุม ทั้งการฟัง พูด อ่าน และเขียน หรือสัมพันธ์กันทั้ง 4 ทักษะ

3.3 การพัฒนางานของนักเรียน จากการปฏิบัติกิจกรรม นักเรียนจะวางแผน การจัดเก็บสะสมผลงาน คัดเลือก ปรับเปลี่ยนผลงาน และเสนอผลงานในรูปแบบการใช้แฟ้มสะสม ผลงาน

3.4 การประยุกต์ใช้กิจกรรมส่งเสริมการอ่านให้เหมาะสมกับโรงเรียนและสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ซึ่งเป็นหน้าที่ของคณะทำงาน จะต้องหาแนวทางพัฒนาปรับปรุงกิจกรรมให้สัมพันธ์สอดคล้องกับสภาพต่างๆ ดังกล่าวยิ่งขึ้น

4. ชั้นประเมินผลการประเมินผลเป็นขั้นตอนที่สำคัญของโครงการส่งเสริมการอ่านที่โรงเรียนควรได้ประเมินผลความก้าวหน้าในการดำเนินงานตามโครงการของโรงเรียน ดังนี้

4.1 ความก้าวหน้าในการอ่านของนักเรียน ประเมินได้จากจำนวนหนังสือที่อ่านและแบบบันทึกการอ่าน ซึ่งจะแสดงว่านักเรียนมีการพัฒนาการอ่านเพียงใด มีความสามารถเพิ่มขึ้นหรือไม่ รวมทั้งการนำความรู้ที่ได้รับจากการอ่านไปใช้ประโยชน์และใช้ในชีวิตประจำวัน

4.2 การจัดกิจกรรมตามโครงการของโรงเรียน ซึ่งประเมินได้จากร่องรอย หลักฐานการจัดกิจกรรมตามสภาพที่แท้จริง ได้ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีความก้าวหน้าในการอ่าน รักการอ่านเพียงใด โดยใช้แบบสำรวจ แบบประเมิน การประเมินผลการดำเนินการ รวมทั้งผลที่ได้จากการรวบรวมสะสมผลงาน และการนำเสนอผลการดำเนินงานทั้งหมด

พฤติกรรมบ่งชี้การมีนิสัยรักการอ่าน

มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงพฤติกรรมที่บ่งบอกถึงการมีนิสัยรักการอ่านไว้ ดังนี้

เกสสุรางค์ สักกะบุชา (2548 : 7) กล่าวว่า ผู้ที่มีนิสัยรักการอ่านจะมีพฤติกรรมที่แสดงออกเกี่ยวกับความสนใจ การชอบอ่าน การมีความพร้อมและความพยายามในการอ่าน ได้แก่ การดูหนังสือ การดูภาพจากหนังสือ การอ่านหนังสือเรียน หนังสือสำหรับเด็ก หนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ที่เป็นประโยชน์ รู้จักใช้เวลาว่างเพื่ออ่านประจำ สามารถอ่านหนังสือได้ทุกสถานที่และทุกโอกาสตามความเหมาะสม

ดวงพร พวงเพชร (2549 : 14) ได้กล่าวถึง พฤติกรรมที่บ่งบอกถึงบุคคลมีนิสัยรักการอ่าน ได้แก่ การใช้เวลาว่างโดยการอ่านหนังสือ การซื้อหนังสือมาอ่านหาโอกาสเพื่อการอ่าน การใช้ห้องสมุด การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ได้อ่าน และการกำหนดจุดประสงค์การอ่าน

สำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (2550 : 6) กำหนด ตัวบ่งชี้ที่แสดงพฤติกรรมของนักเรียนที่มีนิสัยรักการอ่าน ประกอบด้วย มีหนังสืออ่านอย่างสม่ำเสมอ การเข้าใช้และมีการศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ต่างๆ อย่างต่อเนื่อง มีผลงานที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าปรากฏชัดเจน เช่น มีการบันทึกการอ่าน มีรายงานจากการค้นคว้า กล่าวโดยสรุป พฤติกรรมที่บ่งบอกให้เห็นว่าเป็นผู้มีนิสัยรักการอ่าน คือ ชอบอ่านหนังสืออย่างสม่ำเสมอ อ่านหนังสือโดยไม่เลือกสถานที่ มีความสุขกับการอ่าน ชอบเข้าห้องสมุด ชอบเข้าร้านหนังสือ ชอบบันทึกเรื่องจากการอ่าน เข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการอ่าน ใช้เวลาว่างในการอ่าน ชักชวนให้เพื่อนอ่านหนังสือ รักและหวงแหนหนังสือทุกประเภท มีความมั่นใจในตนเอง เป็นนักพูดที่ดี ชอบใช้สื่อและเทคโนโลยี

การสร้างแบบสอบถามสำหรับใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อใช้ในการประเมินโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียนโดยใช้กิจกรรมสร้างสรรค์ 4 ลักษณะ โรงเรียนวัดป่าประดู่ ปีการศึกษา 2562 - 2563 ด้านการดำเนินโครงการเกี่ยวกับพฤติกรรมนิสัยรักการอ่าน ผู้รายงานได้ดำเนินการสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินโครงการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมบ่งชี้การมีนิสัยรักการอ่าน

1. สร้างแบบสอบถามฉบับร่าง โดยให้มีคำถามครอบคลุมกับพฤติกรรมบ่งชี้การมีนิสัยรักการอ่านโดยใช้ตารางวิเคราะห์รายการประเมินดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงการวิเคราะห์รายการประเมินที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมที่บ่งบอกให้เห็นว่าเป็นผู้มีนิสัยรักการอ่าน

ข้อที่	รายการประเมิน	พฤติกรรมที่บ่งบอกให้เห็นว่าเป็นผู้มีนิสัยรักการอ่าน												
		ชอบอ่านหนังสืออย่างสม่ำเสมอ	อ่านหนังสือโดยไม่เลือกสถานที่	มีความสุขกับการอ่าน	ชอบเข้าห้องสมุด	ชอบเข้าร้านหนังสือ	ชอบบันทึกเรื่องจากบทกวีการอ่าน	เข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับรักการอ่าน	ใช้เวลาว่างในการอ่าน	ชักชวนให้เพื่อนอ่านหนังสือ	รักและหวงแหนหนังสือทุกประเภท	มีความมั่นใจในตนเอง	เป็นนักพูดที่ดี	ชอบใช้สื่อและเทคโนโลยี
1	นักเรียนมีความกระตือรือร้นและมีความสนใจที่จะเรียนรู้				/	/		/						/
2	นักเรียนศึกษาหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน		/		/	/								
3	นักเรียนซักถามครูหรือผู้อื่นเพื่อความกระจ่างจากข้อสงสัยในบทเรียน			/								/		
4	นักเรียนยินดีและเต็มใจต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับครูเพื่อน และผู้อื่น							/		/				
5	นักเรียนมีความต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น									/			/	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อที่	รายการประเมิน	พฤติกรรมที่บ่งบอให้เห็นว่าเป็นผู้มีนิสัยรักการอ่าน												
		ชอบอ่านหนังสืออย่างสม่ำเสมอ	อ่านหนังสือโดยเพลิดเพลินที่	มีความสุขกับการอ่าน	ชอบเข้าห้องสมุด	ชอบเข้ารับหนังสือ	ชอบบันทึกเรื่องจากอ่าน	เข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับ	ใช้เวลาว่างในการอ่าน	ชักชวนเพื่อนอ่านหนังสือ	รักและหวงแหนหนังสือที่ตนเอง	มีความสนใจในเล่มที่	เป็นนักพูดที่ดี	ชอบใช้สื่อและเทคโนโลยี
6	นักเรียนมีทักษะการอ่าน การเขียน รักการค้นคว้าจาก แหล่งเรียนรู้หรือสิ่งต่างๆ ทั้งในและนอกโรงเรียน	/	/	/	/	/			/				/	/
7	นักเรียนมีความสามารถในการสรุปประเด็นการเรียนรู้ และประสบการณ์ด้วยตนเองได้อย่างถูกต้องและนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน						/					/	/	
8	นักเรียนสามารถศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองจาก แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนที่เป็นสื่อนวัตกรรม และ เทคโนโลยีสารสนเทศ													/

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อที่	รายการประเมิน	พฤติกรรมที่บ่งบอกให้เห็นว่าเป็นผู้มีนิสัยรักการอ่าน												
		ชอบอ่านหนังสืออย่างสม่ำเสมอ	อ่านหนังสือโดยไม่เลือกสถานที่	มีความสุขกับการอ่าน	ชอบเข้าห้องสมุด	ชอบเข้าร้านหนังสือ	ชอบบันทึกเรื่องจากการอ่าน	เข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการอ่าน	ใช้เวลาว่างในการอ่าน	ชักชวนให้เพื่อนอ่านหนังสือ	รักและหวงแหนหนังสือทุกประเภท	มีความมั่นใจในตนเอง	เป็นนักพูดที่ดี	ชอบใช้สื่อและเทคโนโลยี
9	นักเรียนสามารถนำเสนอผลงานจากการศึกษาค้นคว้าของตนเองต่อบุคคลอื่นได้									/			/	
10	นักเรียนสามารถจัดทำสื่อ นวัตกรรมจากการศึกษาค้นคว้าเพื่อการเผยแพร่						/							/

- นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ
- นำแบบสอบถามมาใช้ตามกำหนดแผนงานและโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียนโดยใช้กิจกรรมสร้างสรรค์ 4 ลักษณะ โรงเรียนวัดป่าประดู่

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับโครงการและการประเมินโครงการ

ความหมายของโครงการ

คำว่า “โครงการ” ตรงกับคำว่า “Program” และ “Project” ในภาษาอังกฤษ ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้ทดแทนกันอยู่เสมอๆ และมีผู้ให้ความหมายที่จะยกเป็นตัวอย่างพอสังเขป ดังนี้
ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 270) ได้ให้ความหมายของโครงการไว้ว่าโครงการ หมายถึง แผนหรือเค้าโครงการที่ได้กำหนดไว้

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2549 : 115) ได้ให้ความหมายของโครงการ หมายถึง แผนย่อย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนงานหรือเป็นกลุ่มของกิจกรรมที่จะดำเนินในเวลาที่กำหนดไว้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของแผนงานที่ระบุไว้

พิสนุ พงศ์ศรี (2550 : 34) กล่าวว่าโครงการไม่ใช่งานประจำตามปกติที่มีลักษณะเป็นโปรแกรมที่กำหนดไว้ตลอด แต่จะช่วยเสริมงานปกติให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้

สุวิทย์ มูลคำ และสุนันทา สุนทรประเสริฐ (2550 : 146) ได้กล่าวว่าโครงการ หมายถึง การกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาหรือพัฒนางานที่มีวัตถุประสงค์เด่นชัด มีกิจกรรมที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างเหมาะสม มีการจัดทรัพยากรอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพมีเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดของงาน โครงการประกอบด้วย งาน (Task) และกิจกรรม (Activity) โดยมีความสัมพันธ์กันและมีเป้าหมายเดียวกัน

สมคิด พรหมจ้อย (2552 : 23) กล่าวว่า โครงการ (Project) คือหน่วยของแผนงานหรือกลุ่มของกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องและแต่ละกิจกรรมมีเป้าหมายเดียวกัน มีเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดของงาน มักจะเป็นงานพิเศษต่างจากงานประจำ โครงการจะประกอบไปด้วยงาน (Task) และกิจกรรม (Activity)

เจริญวิชัย สมพงษ์ธรรม (2554 : 3) กล่าวสรุปได้ว่า โครงการเป็นงานประเภทหนึ่งที่ถูกกำหนดขึ้นในองค์การเป็นกลุ่มของกิจกรรม (Group of Activities) เพื่อดำเนินงานขององค์การที่เป็น การแปลงเจตนาธรรมเชิงกลยุทธ์ ให้กลายเป็นกลวิธีที่นำไปสู่การปฏิบัติ ให้บรรลุเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายภายใต้ข้อกำหนดในด้านเวลา งบประมาณ และผลงานที่มีลักษณะเฉพาะ

สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2554 : 1 - 16) กล่าวว่า โครงการ หมายถึง กิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง มีวัตถุประสงค์ชัดเจน มีการปฏิบัติในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง เมื่อบรรลุวัตถุประสงค์จะเสร็จสิ้นการดำเนินงาน ดังนั้น โครงการจะมีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ที่มุ่งหวังไว้

คลีแลนด์ (Cleland, 1995 : 56) ให้ความหมายว่า โครงการเป็นงานประเภทหนึ่งที่ถูกกำหนดขึ้นในองค์กร เพื่อที่แปลงเจตนาธรรมในเชิงกลยุทธ์ (Strategic intent) ของผู้บริหารระดับสูงให้กลายเป็นกลวิธี (Tactics) ที่จะนำไปสู่การจัดการในระดับปฏิบัติการให้ได้ผลตามความต้องการของลูกค้าหรือผู้รับบริการ

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสรุปได้ว่า โครงการ หมายถึง กระบวนการทำงานที่ประกอบไปด้วยกิจกรรมหลายๆ กิจกรรม และเป็นการทำงานที่ต้องปฏิบัติไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ มีการกำหนดระยะเวลาและงบประมาณที่จำกัด มีผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบ และการเขียนโครงการจะต้องมีการเสนอความคิดเห็นอย่างถูกต้อง มีเหตุผล แสดงถึงรายละเอียดได้อย่างชัดเจน

ความหมายของการประเมินโครงการ

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2546 (2546 : 664) ได้ให้ความหมายของการประเมิน หมายถึง การประเมินค่าหรือราคาเท่าที่ควรจะเป็น

อนุวัติ คุณแก้ว (2549 : 13) กล่าวว่า การประเมินโครงการหมายถึง การพิสูจน์ว่าโครงการ ได้ผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Outcome) ตามที่คาดหมายหรือไม่มากนักน้อยเพียงใดมีปัญหา อุปสรรคเรื่องใดบ้าง

พิสนุ พงศ์ศรี (2556: 168 -1 69) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง การประเมินผลสรุป (Summative evaluation) หลังจากโครงการสิ้นสุดแล้ว อาจเป็นการสิ้นสุดตามช่วงระยะเวลา ที่กำหนดกิจกรรม หรือสิ้นสุดระยะเวลาปีงบประมาณ เพื่อพิจารณาความสำเร็จของโครงการ อันนำไปสู่การตัดสินใจเลิกหยุดหรือดำเนินโครงการต่อโดยนำข้อมูลสารสนเทศมาปรับปรุงการดำเนิน โครงการในโอกาสต่อไปถ้าไม่ยกเลิก

สุวิทย์ มูลคำ และ สุนันทา สุนทรประเสริฐ (2550 : 146) ให้ความหมายการประเมิน โครงการไว้ว่า หมายถึง กระบวนการในการตรวจสอบ หรือ ชั่งชั่งถึงประสิทธิภาพของโครงการ ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ

เชาว์ อินโย (2553 : 4) ได้ให้ความหมายของการประเมิน หมายถึง กระบวนการพิจารณา ตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด โดยนำสารสนเทศหรือผลจากการวัด มาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อช่วยในการตัดสินใจ ตีค่าผลการดำเนินการนั้นๆ ว่าบรรลุ วัตถุประสงค์หรือไม่ ใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการ ส่วนคำว่าโครงการ หมายถึง ส่วนย่อยส่วนหนึ่งของแผนงาน ซึ่งประกอบด้วยชุดของกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างมีระบบ มีการกำหนด ทรัพยากรในการดำเนินงาน ระยะเวลาดำเนินงานไว้อย่างชัดเจน โดยออกแบบมาเพื่อให้บรรลุ เป้าหมายตามต้องการ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการพิจารณาตัดสิน คุณค่าโดยการค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ จากชุดของกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างมีระบบมาประกอบ การตัดสินใจ ตีค่าผลการดำเนินการนั้นว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ จัดการ

สรุปการประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการเชิงระบบเพื่อการตรวจสอบหรือบ่งชี้ถึง ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการ ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อ การตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ปรับปรุงและพัฒนาโครงการ จากความหมายดังกล่าวนี้ ชี้ให้เห็นลักษณะของการประเมินโครงการ ดังนี้

1. การประเมินโครงการเป็นกระบวนการที่จัดทำขึ้นอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูล สารสนเทศที่เชื่อถือได้ และเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหารหรือผู้รับผิดชอบโครงการ
2. การประเมินโครงการเป็นกระบวนการในการจัดเตรียมสารสนเทศ เพื่อใช้ในการ ตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ปรับปรุงและพัฒนาโครงการ
3. จุดเน้นที่สำคัญของการประเมินโครงการ อยู่ที่การเพิ่มประสิทธิภาพ (Efficiency) และประสิทธิผล (Effectiveness) ของการดำเนินโครงการ

ความสำคัญและประโยชน์ของการประเมินโครงการ

นักการศึกษาหลายท่าน กล่าวถึงประโยชน์และความสำคัญของการประเมินโครงการไว้ ดังนี้ สมคิด พรหมจ้อย (2550 : 37) กล่าวถึง ประโยชน์และความสำคัญของการประเมินโครงการ สรุปได้ว่า

1. ช่วยให้ได้ข้อมูลและสารสนเทศต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนโครงการ ตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการ ตลอดจนตรวจสอบความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรมต่างๆ
2. ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการมีความชัดเจน
3. ช่วยในการจัดหาข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ
4. ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จ และความล้มเหลวของโครงการ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจ และวินิจฉัยว่าจะดำเนินโครงการในช่วงต่อไปหรือไม่ จะยกเลิกหรือขยายการดำเนินงานโครงการต่อไป
5. ช่วยให้ได้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการว่าเป็นอย่างไร คำนวณค่ากับการลงทุนหรือไม่
6. เป็นแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานในโครงการ เพราะการประเมินโครงการด้วยตนเอง จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทราบผลการดำเนินงาน จุดเด่น จุดด้อย และนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จิระศักดิ์ สารรัตน์ (2551 : 7-8) กล่าวว่า การประเมินโครงการทางการศึกษามีความสำคัญดังต่อไปนี้

1. ช่วยให้เห็นว่าจุดประสงค์ของการดำเนินงานนั้นเหมาะสมเป็นไปได้อย่างไร
2. ทำให้ทราบว่าการทำงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่
3. กระตุ้นให้มีการเร่งรัดปรับปรุงการดำเนินงาน
4. ช่วยให้เห็นข้อบกพร่องในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน
5. ช่วยควบคุมการดำเนินงานให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ
- 6) ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศแก่ผู้บริหารในด้านการดำเนินงาน
7. ใช้เป็นแนวทางกำหนดวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสมในครั้งต่อไป

เชาว์ อินเีย (2553 : 12) ได้อธิบายความสำคัญของการประเมินโครงการไว้ว่า การประเมินโครงการเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เป็นกระบวนการที่มีระบบเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ ทั้งยังเป็นกระบวนการที่มีระบบเพื่อตัดสินความสำเร็จของโครงการอีกด้วย การประเมินโครงการเป็นการดำเนินงานที่ไม่ใช้ความพยายามในการสร้างทฤษฎีหรือพัฒนาองค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์ การประเมินโครงการที่นำมาใช้ในทางสังคมศาสตร์นั้น เป็นการเตรียมสารสนเทศเพื่อใช้ในการปรับปรุงโครงการทางสังคม เหตุผลประการสำคัญที่จำเป็นต้องประเมินโครงการก็คือ มีทางเลือกในการดำเนินโครงการได้มากมายที่จะทำให้การดำเนินงานโครงการมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องประเมินโครงการว่าประสบความสำเร็จหรือไม่

พิสนุ พงศ์ศรี (2556 : 36) ได้กล่าวว่า ความสำคัญของโครงการต้องทำเป็นระบบ ซึ่งมีความสำคัญ และจะช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ ดังนี้

1. เป็นแนวทางหรือวิธีการที่จะนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่ต้องการจะให้เกิดขึ้นในอนาคตอย่างมีระบบ โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกิจกรรมต่างๆ ไว้
2. ทำให้การกำหนดลำดับขั้นของกิจกรรมต่างๆ ที่จะต้องทำให้ต่อเนื่องสอดคล้องกันอย่างเป็นประสิทธิภาพ ประหยัดทรัพยากรต่างๆ และมีประสิทธิผลได้
3. ทำให้เกิดการประสานระหว่างผู้ปฏิบัติงานหรือหน่วยงานปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง ไม่ให้กิจกรรมบางอย่างขาดหายไปหรือซ้ำซ้อนกัน
4. ทำให้เกิดการประเมินผลอย่างมีขั้นตอน และมีคุณภาพที่ดี ทำให้ได้สารสนเทศจากการประเมินที่เป็นประโยชน์

ถวัลย์ มาศจรัส และเชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์ (อ้างถึงใน เจษฎา จุลวรรณโณ. 2557 : 9) สรุปว่าการประเมินโครงการมีความสำคัญ 7 ประการ ดังนี้

1. สร้างสรรค์แผน/โครงการที่มีคุณภาพ แผน/โครงการต่างๆ มีจำนวนมากหากนำมาปฏิบัติทุกแผน/โครงการ คงจำกันไม่ไหว ไม่ทันเวลา จึงต้องมีการกลั่นกรองแผน/โครงการที่มีอยู่ที่พอทำได้ การประเมินจะมีความสำคัญมากที่จะช่วยให้เกิดการวิเคราะห์ตัดสินใจในความเป็นไปได้ของแผน/โครงการ ทำให้ได้แผน/โครงการที่มีคุณภาพเมื่อดำเนินการแล้วเกิดประโยชน์คุ้มค่า
2. ป้องกัน แก้ไขปัญหาอุปสรรคได้ดี เมื่อเริ่มต้นแผน/โครงการ หากมีการประเมินสภาพปัญหาที่อาจเป็นข้อจำกัดของการทำงาน จะทำให้คาดการณ์ได้ว่าปัญหา อุปสรรคใดอาจเกิดขึ้นได้ ทำให้สามารถหาแนวทางที่จะป้องกันไม่ให้ปัญหานั้นเกิดขึ้น และในระหว่างที่ปฏิบัติงานตามแผนหากมีการประเมินอย่างต่อเนื่อง จะทำให้ทราบผลสำเร็จและความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นได้ในทุกขั้นตอน ทำให้ทราบว่ามียะไร สิ่งใดเกิดขึ้น เกิดขึ้นเพราะเหตุใด ผู้รับผิดชอบสามารถนำสิ่งที่เป็นผลสำเร็จเป็นสิ่งที่ดีไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการทำงานต่อไป และสิ่งใดที่เป็นปัญหา หรือสิ่งใดไม่มีผู้รับผิดชอบก็สามารถที่จะขจัดหรือหาแนวทางแก้ไข เพื่อให้แผน/โครงการดำเนินไปสู่เป้าหมายอย่างราบรื่นและเกิดผลดี
3. บริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ การประเมินจะทำให้ผู้บริหารทราบข้อมูลต่างๆ ของการทำงานกับข้อมูลที่เป็นผลสำเร็จและความล้มเหลว ข้อมูลที่เป็นส่วนเสริมงานและส่วนผลักดันให้งานตกต่ำ ทำให้ผู้บริหารสามารถพิจารณาใคร่ครวญตัดสินใจสั่งการในการดำเนินงานได้อย่างถูกต้องเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงาน
4. ใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์อย่างประหยัด กระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ มุ่งหวังที่จะใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า มีผลงานที่ออกมาได้ผลมากกว่าทรัพยากรที่ลงทุนไป การประเมินช่วยให้ทราบว่าแผน/โครงการนั้นใช้ทรัพยากรไปมากน้อยเท่าไร และผลงานที่ออกมามีปริมาณคุณค่ามากน้อยเพียงไร คุ้มค่าต่อการลงทุนหรือไม่ และสมควรที่จะทำต่อไปหรือไม่
5. ทำให้ทราบผลการปฏิบัติงาน งานทุกชนิดเมื่อได้ทำไปแล้วผู้ปฏิบัติงานทุกคนย่อมต้องการที่จะทราบผลการทำงาน ต้องการทราบความก้าวหน้างานที่ได้ทำไปแล้วมีสิ่งใดที่เพิ่มขึ้นมาตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่ และเมื่อสิ้นสุดการทำงานแล้วผลลัพธ์ที่ออกมาเป็นอย่างไร มีผลดี สัมฤทธิ์ผล มีปริมาณมากพอกับสิ่งที่ป้อนเข้าไปหรือไม่ การประเมินจะช่วยให้ทราบถึงผลการปฏิบัติงานเพื่อนำไปแก้ไขปรับปรุงใหม่ให้ดีกว่าเดิม

6. ก่อให้เกิดการพัฒนา การพัฒนาถือได้ว่าเป็นการส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าให้แก่องค์กร บุคคล และสังคม แผน/โครงการเพื่อการพัฒนาต่างๆ นั้นมุ่งที่จะให้เกิดการพัฒนาต่อองค์กร ต่อบุคคล และสังคมทั้งนั้น การประเมินแผน/โครงการจะช่วยให้เกิดการวิเคราะห์ พิจารณาแนวทางการพัฒนาที่ดี และเมื่อทำแผน/โครงการแล้วมีสิ่งใดที่ต้องได้รับการพัฒนาที่ดีที่สุด ซึ่งก็ต้องอาศัยการประเมินที่มีคุณภาพ

7. ผลการรายงานน่าเชื่อถือ การรายงานการประเมินแผน/โครงการ เป็นภาระหน้าที่อย่างหนึ่งของผู้รับผิดชอบที่ต้องทำ เพื่อให้ผู้รับผิดชอบหน่วยเหนือทราบ เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนต่อไป รายงานที่น่าเชื่อถือ มีเหตุมีผล จึงจะสามารถชี้แจง จูงใจให้แผน/โครงการกระทำต่อไปได้รับการสนับสนุน การที่จะทำให้รายงานแผน/โครงการถูกต้อง น่าเชื่อถือได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยการประเมินเข้ามาช่วย เพื่อให้ได้ข้อมูลมาวิเคราะห์คุณค่าของงานที่กระทำลงไปว่าดีหรือไม่อย่างไร อันจะทำให้ผู้รับผิดชอบระดับสูงพิจารณาตัดสินใจสนับสนุนแผน/โครงการนั้นต่อไป

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสรุปว่า การประเมินโครงการช่วยให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์มีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาอันเกิดจากผลกระทบของโครงการ ช่วยในการควบคุมคุณภาพของงาน การปฏิบัติงานตามโครงการนั้นจะบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ช่วยให้ข้อมูลย้อนกลับจากผู้รับบริการเป็นแรงจูงใจให้กับผู้ปฏิบัติงาน ผลของการประเมินโครงการเป็นข้อมูลบ่งบอกถึงประสิทธิภาพ

ประเภทของการประเมินโครงการ

นักวิชาการหลายท่านได้แบ่งประเภทของการประเมินโครงการไว้ดังนี้

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2547 : 180 - 181) แบ่งตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน แบ่งได้ 2 ประเภท ดังนี้

1. การประเมินความก้าวหน้าของโครงการ (Formative evaluation) เป็นการประเมินระหว่างการดำเนินโครงการ โดยมุ่งตรวจสอบ ควบคุม กำกับดูแลการดำเนินงาน ตลอดจนการศึกษาความก้าวหน้า ปัญหาข้อบกพร่องต่างๆ ในขณะที่ดำเนินโครงการ เพื่อนำผลประเมินมาใช้ในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ

2. การประเมินผลรวมสรุปหรือประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ (Summative evaluation) เป็นการประเมินหลังจากเสร็จสิ้นโครงการแล้ว เพื่อมุ่งตรวจสอบว่าโครงการประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายตามที่กำหนดไว้หรือไม่ ผลประเมินจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจว่าควรจะยุติโครงการหรือดำเนินโครงการต่อไปโดยไม่ต้องปรับขยายหรือปรับขยายโครงการในช่วงต่อไป

สุณี หงส์วิเศษ (2546 : 34) ได้แบ่งการประเมินไว้เป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

1. รูปแบบที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลัก (Goal attainment model) เป็นรูปแบบจำลองที่เป็นจุดมุ่งหมาย เป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์เป็นหลัก รูปแบบที่ใช้ในกลุ่มนี้ ได้แก่ รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ (Tyler's model) เป็นการจัดพฤติกรรมก่อนและหลังการเรียนหรือการอบรม หลังการประเมิน โดยยึดจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมของการสอน หรือโดยการเขียนวัตถุประสงค์ความสามารถของนักเรียนว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ สิ่งที่เป็จริงหรือสังเกตได้ (Observations) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ประกอบด้วย สิ่งที่น่าปฏิบัติการณ์และผลลัพธ์ในภาคการตัดสินใจคุณค่า จำเป็นต้องใช้เกณฑ์มาตรฐานเพื่อพิจารณาข้อมูลจากเมตริก ภาคบรรยายเกณฑ์มาตรฐานนี้อาจมีอยู่ก่อนแล้ว หรือตั้งขึ้นใหม่ด้วยคณะกรรมการหรือผู้รับผิดชอบโครงการ

2. รูปแบบที่ช่วยในการตัดสินใจ (Decision model) เป็นรูปแบบที่สร้างขึ้นเพื่อช่วยในการตัดสินใจ รูปแบบประเภทนี้ ได้แก่ รูปแบบจำลองชิปปี้ (CIPP) ของสตฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1983 : 196) เป็นรูปแบบหรือกระบวนการตัดสินใจเป็นบรรทัดฐาน โดยผู้ประเมินจะต้องเสนอข้อมูลต่างๆ เพื่อให้ได้ผู้มีอำนาจตัดสินใจเป็นผู้พิจารณาเพื่อการตัดสินใจว่าจะดำเนินการอย่างไรกับโครงการ ข้อมูลที่ใช้ในการประเมินได้จากแบบสอบถาม และสัมภาษณ์ ผู้เกี่ยวข้องกับการเป็นสำคัญแล้ว ผู้ประเมินทำหน้าที่กลั่นกรองวิเคราะห์ข้อมูลเหล่านั้น เพื่อการนำเสนอในการพิจารณาการตัดสินใจ โดยผู้บริหารโครงการนั้น

สตฟเฟิลบีม และเวบสเตอร์ (1997 อ้างถึงใน ปราณี วัฒนกุล, 2548 : 31-34)

ได้จำแนกการประเมินทางการศึกษาออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การประเมินที่เทียม (Pseudo evaluation) ได้แก่ การประเมินที่ผลการประเมินให้คุณค่าบวกหรือลบต่อวัตถุหรือเรื่องที่ศึกษา โดยไม่คล้องจองกับคุณค่าที่แท้จริงของเรื่องนั้น แบ่ง เป็น 2 ประเภทย่อยๆ คือ แบบที่ถูกการเมืองควบคุม (ประเมินเพื่อรับเพิ่มหรือรักษาอิทธิพลอำนาจหรือเงินตรา) และแบบที่เกี่ยวข้องกับการเมือง (ประเมินเพื่อให้เกิดภาพพจน์ที่ดีต่อเรื่องนั้น)

2. การประเมินกึ่งจริง (Quasi evaluation) เป็นการประเมินที่อาศัยคำถามที่เฉพาะเจาะจงวิธีการมีระบบพอสมควร แต่อาจจะไม่ได้วัดคุณค่าของเรื่องนั้นก็ได้ แบ่งเป็น 5 ประเภทย่อยๆ คือ แบบที่เป็นปรนัย แบบที่อิงหลักการคุณค่า(การลงทุนกับผลที่ได้รับ) แบบวิจัยเชิงทดลองแบบที่มีโปรแกรมการตรวจสอบ และแบบที่มีระบบข้อมูลการจัดการ

3. การประเมินที่แท้จริง (True evaluation) เป็นการประเมินที่มุ่งศึกษาคุณค่าของเรื่องหรือสิ่งนั้นๆ ที่แบ่งออกเป็น 6 ประเภทย่อยๆ คือการให้เครดิตหรือประกาศนียบัตร การศึกษาเพื่อนโยบายการศึกษาเพื่อการตัดสินใจ การศึกษาในด้านผู้บริโภค (เพื่อบริการ) การศึกษาโดยใช้ลูกค้าเป็นศูนย์กลาง (คุณค่าของกิจกรรม) และการศึกษาโดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2549 : 13-14) ได้แบ่งการประเมินโครงการไว้หลายประเภท ดังนี้

1. แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการประเมิน แบ่งการประเมินออกเป็น 2 ประเภท คือ การประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนา เรียกว่า การประเมินความก้าวหน้า (Formative evaluation) เป็นการประเมินขณะโครงการหรือกิจกรรมนั้นกำลังดำเนินอยู่ ซึ่งสามารถนำผลประเมินไปปรับปรุงการดำเนินงานให้ดีขึ้นอย่างทันทั่วทั้งที่ และการประเมินเพื่อตัดสินผล (Summative evaluation) เป็นการประเมินเพื่อบ่งชี้ระดับสัมฤทธิ์ผลของงานหรือโครงการ เป็นการประเมินหลังจากสิ้นสุดโครงการแล้ว

2. แบ่งตามหลักยึดในการประเมิน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การประเมินยึดเป้าหมายของโครงการหรืองานที่เป็นเกณฑ์ ซึ่งเรียกว่า Goal-bases evaluation การประเมินตามแนวทางนี้ คือนำผลการวัดมาเทียบกับเป้าหมายเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพของโครงการ ส่วนอีกประเภทหนึ่งเป็นการประเมินที่เป็นอิสระจากเป้าหมายของโครงการ (Goal-free evaluation) การประเมินตามแนวทางนี้ ผู้ประเมิน ไม่จำเป็นต้องทราบเป้าหมายของโครงการ เป็นการประเมินผลทั้งหมดที่เกิดขึ้นทั้งผลโดยตรงและผลโดยอ้อมของโครงการ ตลอดจนการประเมินผลกระทบทั้งในทางบวกและทางลบของโครงการ

3. แบ่งตามลำดับเวลาที่ประเมิน โดยแบ่งการประเมินออกเป็น 3 ระยะ การประเมินก่อนนำโครงการไปปฏิบัติ (Intrinsic evaluation) โดยเฉพาะการวิเคราะห์ความเหมาะสมของแผนงานโครงการก่อนเสมอเพื่อขออนุมัติให้ดำเนินการ กระบวนการดังกล่าว เรียกว่า การวิเคราะห์โครงการ (Project

appraisal analysis) ระยะที่ 2 คือ การประเมินขณะดำเนินงานหรือโครงการ (On going evaluation) เพื่อพิจารณาความก้าวหน้าของโครงการ การประเมินเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ (Pay-off evaluation) เป็นการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดเมื่อสิ้นสุดโครงการ และหลังจากสิ้นสุดโครงการไประยะหนึ่ง กระบวนการประเมินหลังจากโครงการสิ้นสุดไประยะหนึ่งเรียกว่ากระบวนการติดตามผล (Follow-up study)

พงศ์เทพ จิระโร (2554 : 14-50) แบ่งการจำแนกการประเมินโครงการออกเป็น

3 ช่วงเวลา ดังนี้

1. การประเมินก่อนเริ่มโครงการ (Preparing evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการ เพื่อศึกษาถึงความพร้อมของบุคคลและทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง ประสิทธิภาพของปัจจัยนำเข้า ความเหมาะสมของกระบวนการที่คาดว่าจะนำไปใช้ในการบริหารจัดการโครงการ ความสมเหตุสมผลของการวางแผนดำเนินโครงการรวมทั้งความเป็นไปได้ของโครงการ นอกจากนี้ยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดสินใจเลือกโครงการที่เหมาะสม จุดมุ่งหมายจะวิเคราะห์ข้อมูลก่อนดำเนินโครงการ เช่น การประเมินความต้องการจำเป็น (Needs assessment) และศึกษาหาความเป็นไปได้ (Feasibility) คือ พิจารณาสภาพความพร้อมในการดำเนินโครงการสารสนเทศที่จะได้มาใช้ในการวางแผนการดำเนินงานของโครงการ รวมถึงวางแผนตามขั้นตอนต่อไป

2. การประเมินในระหว่างดำเนินโครงการ (Formative evaluation) เป็นการประเมินการดำเนินงานในด้านต่างๆ เพื่อนำโครงการที่วางแผนไว้ปฏิบัติ เพื่อตรวจสอบการดำเนินงานตามแผน ความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรคนำไปแก้ไขปรับปรุงให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการประเมินเพื่อทำให้ทราบปัญหาอุปสรรคแต่ละช่วง และนำผลการประเมินมาปรับปรุงโครงการ

3. การประเมินเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ (Summative evaluation) เป็นการประเมินเพื่อตอบคำถามว่าโครงการประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ เป็นการประเมินแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ ตัวบ่งชี้ที่ใช้ประเมินมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยให้ความสนใจในผลการดำเนินโครงการ (Product) ที่เป็นผลผลิต (Outcome) เช่น ความรู้ของผู้เข้าอบรม ระดับความพึงพอใจของผู้เข้าอบรม เป็นต้น เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับผู้รับผิดชอบโครงการว่าโครงการบรรลุตามแผนหรือไม่ สมควรจะทำโครงการต่อไปหรือไม่ อย่างไร

การประเมินติดตามผล (Follow-up evaluation) ในส่วนของผลที่เกิดขึ้นจากโครงการที่เป็นผลลัพธ์ (Outcome evaluation) ได้แก่ สิ่งที่เป็นผลที่เกิดจากผลผลิตของโครงการ โดยทั่วไป การประเมินผลลัพธ์จะสอดคล้องกับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของโครงการ อีกส่วนหนึ่งเป็นการประเมินผลกระทบ (Impact evaluation) ในส่วนนี้เป็นการประเมินสิ่งที่เป็นผลมาจากโครงการ โดยที่ไม่คาดคิดมาก่อน ไม่ปรากฏในวัตถุประสงค์และในประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ซึ่งมีผลกระทบทางบวกที่เป็นสิ่งที่พึงประสงค์และผลกระทบในทางลบหรือสิ่งที่ไม่พึงประสงค์จะเกิดขึ้นจากโครงการ

รูปแบบการประเมินโครงการแบบชิปปี้ (CIPP model)

สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam.1983 : 169 - 179) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการประเมิน เรียกว่า ชิปปี้โมเดล (CIPP model) เป็นการประเมินที่มีกระบวนการต่อเนื่อง โดยมีจุดเน้นที่สำคัญคือ ใช้ควบคู่กับการตัดสินใจ คำว่า CIPP เป็นคำย่อมาจากคำว่า Context , Input , Process , Product สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) ได้ให้ความหมายว่า การประเมินเป็นกระบวนการของการบรรยาย

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมซึ่งการประเมินให้ได้สารสนเทศที่สำคัญมีการประเมิน 4 ด้าน คือ

1. การประเมินบริบทหรือสภาพแวดล้อม (Context evaluation : C) เป็นรูปแบบพื้นฐานของการประเมินโดยทั่วไป เป็นการประเมินเพื่อให้ได้มาซึ่งเหตุผลเพื่อใช้ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยเน้นในด้านความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ความต้องการและเงื่อนไขที่เป็นจริงต่างๆ ที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ยังช่วยให้วินิจฉัยปัญหาเพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐาน ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการตัดสินใจประเมินบริบทหรือสภาพแวดล้อม

วิธีการประเมินบริบทหรือสภาพแวดล้อมมี 2 วิธี ได้แก่ การประเมินเพื่อหาโอกาสและแรงผลักดันจากภายนอก (Contingency model) เป็นการประเมินบริบทหรือสภาพแวดล้อมเพื่อหาโอกาสและแรงผลักดันจากภายนอกระบบ ให้ได้ข้อมูลมาช่วยพัฒนาส่งเสริมโครงการให้ดีขึ้น และการประเมินโครงการเปรียบเทียบระหว่างการปฏิบัติจริง (Congruence model) เป็นวิธีการประเมินโครงการเปรียบเทียบระหว่างการปฏิบัติจริงกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ในการประเมินบริบทหรือสภาพแวดล้อม โดยทั่วไปควรจะใช้การประเมินทั้งสองวิธีข้างต้น เพราะ Congruence model จะเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของวัตถุประสงค์ ในขณะที่ Contingency model เป็นเพื่อการปรับปรุง

กล่าวโดยสรุป การประเมินบริบทหรือสภาพแวดล้อม เป็นการประเมินก่อนที่จะลงมือดำเนินการโครงการใดๆ เพื่อการตัดสินใจวางแผน (Planning decision) และใช้ประโยชน์ในการกำหนดเป้าหมายหรือคัดเลือกโครงการที่เหมาะสม

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input evaluation : I) เป็นการจัดหาข้อมูลเพื่อให้ตัดสินใจความเหมาะสมของแผนงานต่างๆ ที่จัดขึ้น ดูว่าข้อมูลนั้นจะมีส่วนช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการยุทธวิธีที่ใช้ในการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ และการได้รับความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้โครงการดำเนินไปได้ เช่น หน่วยงานที่จะช่วยเหลือ เวลา เงินทุน อาคารสถานที่ อุปกรณ์ เครื่องมือผลที่ได้รับ โดยการประเมินปัจจัยเบื้องต้น คือ การวิเคราะห์รูปแบบของวิธีการที่ใช้รูปราคา และกำไรที่จะได้รับ โดยการประเมินด้านอัตรากำลัง เวลา งบประมาณ วิธีการที่มีศักยภาพ แต่ถ้าเป็นการประเมินด้านการศึกษาผลกำไรอาจจะไม่อยู่ในรูปของตัวเลขก็ได้ การประเมินปัจจัยเบื้องต้นนี้จะช่วยให้ข้อมูลที่ตัดสินใจว่าควรตั้งวัตถุประสงค์เชิงปฏิบัติอย่างไร ใช้อัตรากำลังเท่าไร วางแผนและดำเนินการอย่างไร ซึ่งจะแตกต่างจากการประเมินบริบทหรือสภาพแวดล้อมในแง่ที่ว่า การประเมินปัจจัยเบื้องต้นเป็นการทำเฉพาะกรณีนั้นๆ และวิเคราะห์ภายในโครงการเท่านั้น

กล่าวโดยสรุป การประเมินปัจจัยเบื้องต้นเป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสม ความเพียงพอของทรัพยากรที่ใช้ในการตัดสินใจ รวมถึงการกำหนดโครงสร้าง การดำเนินงานยุทธวิธีและแผนการดำเนินงาน

3. การประเมินกระบวนการ (Process evaluation : P) เมื่อแผนการดำเนินการได้รับการอนุมัติและลงมือทำการประเมินกระบวนการ จำเป็นต้องได้รับการเตรียมการเพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้รับผิดชอบ ดำเนินการทุกลำดับขั้น การประเมินกระบวนการมีวัตถุประสงค์ใหญ่อยู่ 3 ประการ ประกอบด้วย เพื่อหาและนำข้อบกพร่องของกระบวนการหรือการดำเนินการตามขั้นตอนที่วางไว้เพื่อรวบรวมสารสนเทศสำหรับผู้ตัดสินใจวางแผน และเพื่อรายงานสะสมถึงการปฏิบัติต่างๆ

ยุทธวิธีในการประเมินกระบวนการมีอยู่ 3 วิธี ได้แก่ ประการแรก แสดงให้เห็นหรือกระตุ้นเตือนถึงศักยภาพของทรัพยากรที่ทำให้เกิดความล้มเหลวในโครงการ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่มบุคลากรและนักศึกษา วิธีการสื่อสาร การให้เหตุผล ความเข้าใจและเห็นพ้องต้องกัน ในวัตถุประสงค์ของแผนการ โดยผู้เกี่ยวข้องในการวางแผนนั้น และที่ได้รับผลกระทบจากแผนการ ความพอเพียงของแหล่งทรัพยากร อุปกรณ์อำนวยความสะดวก บุคลากร ปฏิทินการปฏิบัติงาน เป็นต้น ประการที่สอง เกี่ยวกับการวางโครงการระหว่างดำเนินโครงการ ประการที่สามยุทธวิธีใน

การประเมินกระบวนการจะบอกลักษณะสำคัญใหม่ๆ ของโครงสร้างโครงการ เป็นต้น

ดังนั้นการประเมินกระบวนการ เป็นการประเมินเพื่อหาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการ เพื่อรวบรวมสารสนเทศประกอบการตัดสินใจที่จะดำเนินการต่างๆ บันทึกภาวะเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เป็นลักษณะการตัดสินใจในการนำโครงการสู่การปฏิบัติ ผลจากการประเมินจะนำไปใช้ในการติดตามและกำกับการดำเนินงานตามแผนปรับปรุงวิธีการดำเนินงานซึ่งเป็นการรายงานความก้าวหน้าของโครงการ

4. การประเมินผลผลิต (Product evaluation : P) เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อวัดและแปลความหมายของความสำเร็จไม่เฉพาะสิ้นสุดโครงการเท่านั้น แต่ยังมีความจำเป็นในระหว่างการปฏิบัติตามโครงการด้วย โดยทั่วไปในการประเมินผลผลิตจะรวมสิ่งต่อไปนี้เข้าด้วยกัน คือ ดูว่าการกำหนดวัตถุประสงค์นั้นนำไปใช้ได้หรือไม่ เหนือในการวัดสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรมอะไร เปรียบเทียบผลที่วัดมาได้กับเกณฑ์สมบูรณ์ หรือมาตรฐานสัมพันธ์ที่กำหนดไว้ก่อน และทำการแปลความหมายถึงเหตุของสิ่งที่เกิดขึ้นโดยอาศัยรายงานจากการประเมินบริบทหรือสภาพแวดล้อม ปัจจัยและกระบวนการร่วมกัน

ดังนั้นการประเมินผลผลิตเป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการ รวมทั้งการพิจารณาอุปสรรค ชะลอขยายหรือปรับเปลี่ยนโครงการ

เพชร ทองเฝ้า และเกศกัญญา ไชยวงศา (2554 : 33) ได้กล่าวถึงรูปแบบการประเมินแบบ CIPP model ของสตีฟเฟิลบีม ไว้ว่า การประเมินรูปแบบนี้เป็นที่นิยมของนักประเมินโครงการมาก ทั้งนี้เพราะนักประเมินจะได้ทราบข้อดี ข้อบกพร่อง และประสิทธิภาพของโครงการที่จะประเมินได้เป็นอย่างดี และได้อธิบายแบบจำลองซึ่งจะประเมินในด้านต่างๆ ดังนี้

1. การประเมินสภาวะแวดล้อม (Context evaluation) ซึ่งจะช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนในการกำหนดวัตถุประสงค์
2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input evaluation) เป็นการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับโครงสร้าง เพื่อกำหนดรูปแบบของโครงการ
3. การประเมินกระบวนการ (Process evaluation) จะช่วยในการตัดสินใจในด้านการใช้ เพื่อควบคุมการดำเนินการของโครงการ
4. การประเมินผลผลิต (Product evaluation) จะช่วยในการตัดสินใจและดูผลสำเร็จของโครงการ

เยาวดี วิบูลย์ศรี (อ้างถึงใน ชูชื่น พงษ์ดี. 2553 : 56) ได้ระบุว่า รูปแบบการประเมินแบบของสต๊อฟเฟิลบีม แบ่งการประเมินออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การประเมินบริบทหรือสภาพแวดล้อม (Context evaluation : C) เป็นการประเมินก่อนที่จะลงมือดำเนินการใดๆ มีจุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และเหตุผล รวมทั้งเพื่อพิจารณาความจำเป็นที่ต้องจัดทำโครงการดังกล่าว การชี้ประเด็นปัญหา ตลอดจนการพิจารณาความเหมาะสมกับเป้าหมายของโครงการ

2. การประเมินตัวป้อนเข้าหรือปัจจัย (Input evaluation : I) เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสม ความเพียงพอของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนเทคโนโลยี และแผนของการทำงาน

3. การประเมินกระบวนการ (Process evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อหาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการ เพื่อทำการแก้ไขให้สอดคล้องกับข้อบกพร่องนั้นๆ นำข้อมูลมาประกอบการตัดสินใจที่จะสั่งการ เพื่อการพัฒนางานต่างๆ และบันทึกภาวะของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไว้เป็นหลักฐาน

4. การประเมินผลผลิต (Product evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการกับเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้แต่ต้น รวมทั้งการพิจารณาในประเด็นของการยุบ เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ

การจัดประเภทของการประเมินดังกล่าว แสดงถึงการประเมินที่พยายามให้ครอบคลุมกระบวนการทำงานในทุก ๆ ขั้นตอน ตามแนวคิดที่รู้จักกันดีในนามว่า “CIPP” สิ่งที่ควบคู่กับการประเมินทั้ง 4 ประเภทข้างต้น ได้แก่ การตัดสินใจเพื่อดำเนินการใดๆ ซึ่งสามารถจะแบ่งออกได้อีก 4 ประเภทเช่นกัน คือ

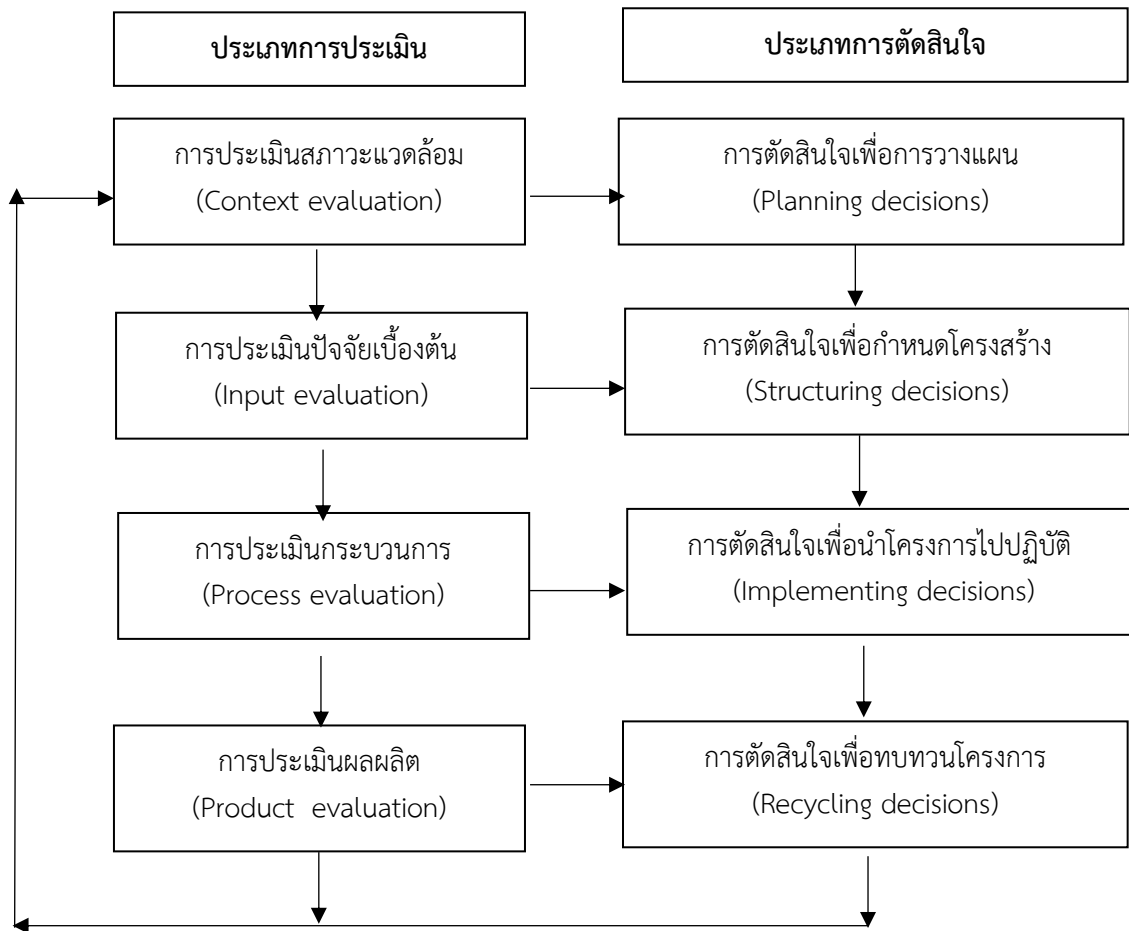
1. การตัดสินใจเพื่อการวางแผน เป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินสภาวะแวดล้อม มีบทบาทสำคัญ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้สอดคล้องกับแผนในการดำเนินงาน

2. การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้างของโครงการ เป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินตัวป้อนที่มีบทบาทสำคัญ คือการกำหนดโครงสร้างของแผนงานและขั้นตอนการทำงานต่างๆ ของโครงการ

3. การตัดสินใจเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ เป็นการตัดสินใจที่อาศัยผลการประเมินกระบวนการ มีบทบาทสำคัญ คือ ควบคุมการทำงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนด และเพื่อปรับปรุงแก้ไขแนวทางการทำงานให้ได้ผลดีที่สุด

4. การตัดสินใจเพื่อทบทวนโครงการ เป็นการตัดสินใจที่อาศัยผลจากการประเมินที่เกิดขึ้น มีบทบาทหลักคือการตัดสินใจเกี่ยวกับการยุติ ล้มเลิก หรือขยายโครงการต่อไป

แนวคิดและการประเมินตามที่สต๊อฟเฟิลบีมได้เสนอมาแล้วนั้น ก็เพื่อประโยชน์ต่อการตัดสินใจการดำเนินโครงการแต่ละประเภท และเห็นได้ชัดว่าการประเมินแต่ละประเภทดังกล่าว จะต้องเอื้ออำนวยต่อการนำไปตัดสินใจ ดังรูปแบบความสัมพันธ์ในแผนภูมิ 2

แผนภาพที่ 2 รูปแบบความสัมพันธ์ของการประเมินและการตัดสินใจ
ที่มา : (เยาวดี วิบูลย์ศรี. 2544 : 61)

จากแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินกับการตัดสินใจในแบบจำลอง CIPP การประเมินสถานะแวดล้อม จะช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนในการกำหนดวัตถุประสงค์ การประเมินปัจจัยนำเข้าเป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้างเพื่อกำหนดรูปแบบของโครงการ การประเมินกระบวนการ เป็นการตัดสินใจในด้านการประยุกต์ใช้เพื่อควบคุมการดำเนินการของโครงการ การประเมินผลผลิตช่วยในการตัดสินใจเพื่อตัดสินใจและดูผลสำเร็จของโครงการ

จากการศึกษาถึงแนวคิดการประเมินโครงการของสตีฟเฟิลบีม สรุปได้ว่า รูปแบบประเมินโครงการแบบ CIPP model เป็นรูปแบบการประเมินที่มีความต่อเนื่องกันในการดำเนินงานอย่างครบวงจร มีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่ได้กำหนดไว้ แล้วนำข้อมูลที่ได้นั้นจัดทำให้เป็นสารสนเทศ เพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ เพื่อปรับปรุงโครงการอย่างทันท่วงที โดยแบ่งเป็น 4 ด้าน คือ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสรุปได้ว่า รูปแบบการประเมินโครงการมีหลายรูปแบบ การที่เลือกรูปแบบใดมาประเมินโครงการใดๆ ผู้ประเมินจะต้องศึกษารูปแบบการประเมินนั้นๆ และควรเลือกให้เข้ากับบริบทของโครงการที่จะดำเนินการประเมิน เพื่อที่จะได้ผลการประเมินที่มีคุณภาพ

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

ความหมายของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจตรงกับภาษาอังกฤษว่า Satisfaction พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2546 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) กล่าวว่า เป็นสภาพความรู้สึกของบุคคลที่มีความสุข ความอึดอ้อมใจ เมื่อความต้องการหรือแรงจูงใจของตนได้รับการตอบสนอง ความพึงพอใจตามพจนานุกรมด้านจิตวิทยา หมายความว่า เป็นความรู้สึกในขั้นแรกเมื่อบรรลุวัตถุประสงค์ และความรู้สึกขั้นสุดท้ายเมื่อบรรลุถึงจุดมุ่งหมายโดยมีแรงกระตุ้น นักวิชาการหลายคนได้ศึกษา และให้ความหมายไว้ต่างๆ กัน ดังนี้ (อ้างถึงใน เสาวภาคย์ ปฐมพฤษวงค์. 2558 : 14)

ธร สุนทรายุทธ (2553 : 111) ให้ความหมายว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน หมายถึง ความรู้สึกรวมๆ ของบุคคลต่อการทำงานในด้านดี ที่เกิดจากการทำงาน ทำให้ได้รับผลตอบแทน เกิดความพึงพอใจ เกิดความรู้สึกกระตือรือร้น มุ่งมั่นที่จะทำงาน มีขวัญและกำลังใจในการทำงาน ส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติงาน รวมถึงความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร

นงลักษณ์ กลมเกลี้ยง (2554 : 16) กล่าวว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน หมายถึง ความรู้สึกหรือเจตคติของบุคคลที่มีต่อการปฏิบัติงานและสภาพแวดล้อมในการทำงาน ถ้าบุคคลมีความรู้สึกหรือเจตคติที่ดีต่อการทำงาน จะมีผลให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน มีการเสียสละ อุทิศกาย ใจ และสติปัญญาให้แก่งาน ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร

รักชนก บึงมุ่ม (2554 : 24) กล่าวไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกอันดีที่เกิดจากความสามารถในการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมของบุคคล ทำให้เกิดความสบายใจและมีความสุขที่ได้รับการตอบสนองตามต้องการทำให้บุคคลเกิดแรงกระตุ้น มีความพยายามที่จะสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จ

สถาพร ส่องแสง (2554 : 52) ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจเป็นทัศนคติอย่างหนึ่งที่มีลักษณะเป็นนามธรรม ไม่สามารถมองเห็นเป็นรูปร่างได้ เป็นความรู้สึกส่วนตัวเมื่อได้รับการตอบสนองตามความต้องการของตนในสิ่งที่ขาดหายไป และเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมในการแสดงออกของบุคคลที่มีต่อการเลือกที่จะปฏิบัติในกิจกรรมนั้นๆ

สุพรรณษา ทองเปลว (2554 : 27) กล่าวถึง ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานว่า หมายถึง ความรู้สึกในงานที่ทำด้วยความเต็มใจหรือพอใจในทางบวกที่ส่งผลต่อทัศนคติที่ดีในการทำงาน และได้รับการตอบสนองทางอารมณ์ของบุคคลที่แสดงออกเมื่อได้รับผลตอบแทนที่แตกต่าง ซึ่งรางวัลหรือผลตอบแทนเหล่านั้นเป็นสาเหตุของความพึงพอใจในการทำงาน มีความเสียสละ อุทิศตนมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน ส่งผลให้งานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ มีประสิทธิภาพ และความก้าวหน้าในองค์กร

กนกวรรณ อ่อนศรี (2554 : 53) กุลธิดา เนื่องจำนง (2555 : 30) และสุณิษา ชูเมือง (2555 : 37) ได้กล่าวถึงความหมายของแรงจูงใจ หมายถึง ปัจจัยที่ผลักดันหรือกระตุ้น หรือเร้าความรู้สึกของบุคคล ทั้งภายนอกและภายในให้แสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมาในแนวทางที่สนองต่อความต้องการของตนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

ปริญดา หอมสวัสดิ์ (2555 : 51) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความพึงพอใจไว้ว่า ผู้ปกครองมีความต้องการให้โรงเรียนมีการพัฒนาในด้านวิชาการ หลักสูตร ด้านบุคลากร คุณภาพในการจัดการเรียนการสอน ด้านการบริการนักเรียน ด้านการจัดอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และผู้ปกครองนักเรียน เพื่อที่เด็กจะได้มีการพัฒนาความรู้ความสามารถ มีการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจและสติปัญญา ตลอดจนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมตลอดไป

ผุสดี แสงหล่อ (2555 : 14) ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกรวมของบุคคลที่มีต่อการทำงานในทางบวก เป็นความสุขของบุคคลที่เกิดความรู้สึกกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่นที่จะทำงาน มีขวัญกำลังใจ สิ่งเหล่านี้มีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการทำงาน รวมทั้งการส่งผลต่อความสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมายขององค์กร

บรรเจิด ศุภราพงศ์ (2556 : 43) กล่าวถึงแนวคิดความพึงพอใจว่า เป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกที่บุคคลมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ไม่สามารถมองเห็นรูปร่างได้ นอกจากนี้ ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกด้านบวกของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด อาจเกิดขึ้นจากความคาดหวัง หรือเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นสามารถตอบสนองความต้องการให้แก่บุคคลได้ ซึ่งความพึงพอใจที่เกิดขึ้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามค่านิยมและประสบการณ์ของบุคคล ทั้งนี้ความพึงพอใจจึงสามารถนำไปใช้ในการวัดระดับความพึงพอใจกับปัจจัยอื่นที่ใช้ในการศึกษา เช่น ความพึงพอใจต่อการบริหารงานของโรงเรียน

รัชณี ทีปกากร (2556 : 26) ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจ คือ ความรู้สึกหรือทัศนคติที่ดีของบุคคลเป็นไปตามความคาดหวัง หรือมากกว่าสิ่งที่คาดหวัง ซึ่งจะทำให้เกิดความกระตือรือร้น และสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามได้ต่อไป ความรู้สึกจะลดลงหรือไม่ เกิดขึ้นจากความต้องการหรือจุดมุ่งหมายนั้นไม่ได้รับการตอบสนอง และถ้ามีความรู้สึกที่ดีต่อการทำงานจะมีผลทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน มีการเสียสละอุทิศกาย ใจและสติปัญญาให้แก่งาน ซึ่งจะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรในที่สุด

วันเพ็ญ ฐปอินทร์ (2556 : 26) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบของแรงจูงใจเกิดจากกระบวนการเบื้องต้นของมนุษย์ที่มีความต้องการตามเป้าหมายที่ต้องการแล้วแรงขับหรือแรงจูงใจนั้นจะลดลงหรือหายไปรวมถึงทำให้ความต้องการนั้นหมดตามไปด้วย แต่จะเกิดความต้องการใหม่ เมื่อมีสิ่งเร้าใหม่ที่มีความสำคัญมากกว่าสำหรับบุคคลนั้นขึ้นมาทดแทนเป็นเช่นนี้เรื่อยไป เท่าที่มนุษย์มีความต้องการ

นิติพล ภูตะโชติ (2556 : 170) กล่าวถึงความพึงพอใจในงานว่า ความพึงพอใจในงานเป็นความรู้สึกที่ดีของพนักงานต่องานที่เขาทำอันเป็นผลมาจากสิ่งดีๆ ที่พวกเขาได้รับจากการทำงาน เช่น ค่าตอบแทนที่ดี เพื่อร่วมงาน ลักษณะการทำงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน ระบบการบริหารจัดการ การบังคับบัญชา ฯลฯ ผลจากการที่พนักงานเกิดความรู้สึกกระตือรือร้น มีขวัญกำลังใจ เสียสละทุ่มเทให้กับการทำงานซึ่งปัจจัยดังกล่าวจะมีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการทำงานในองค์กร ส่งผลต่อความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร

ฉวีศพล พานทอง (2561 : 12) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกสองแบบของมนุษย์ คือความรู้สึกในทางบวก และความรู้สึกในทางลบ ความรู้สึกทางบวกเป็นความรู้สึกที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะทำให้เกิดความสุข ความสุขนี้เป็นความรู้สึกที่แตกต่างจากความรู้สึกที่เมื่อเกิดขึ้นแล้ว จะทำให้เกิดความสุข ความสุขนี้เป็นความรู้สึกที่แตกต่างจากความรู้สึกทางบวกอื่น ๆ กล่าวคือ เป็นความรู้สึกที่มีระบบย้อนกลับ ความสุขสามารถทำให้เกิดความรู้สึกทางบวกเพิ่มขึ้นได้อีก ดังนั้นจะเป็นได้ว่าความสุขเป็นความรู้สึก ที่สลับซับซ้อนและความสุขนี้ จะมีผลต่อบุคคลมากกว่าความรู้สึกทางบวกอื่น ๆ

ก๊าด (Good. 2001 : 384) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง คุณภาพ สภาพ หรือระดับความพึงพอใจซึ่งเป็นผลมาจากความสนใจ และเจตคติของบุคคลที่มีต่องานของตน

มัลลินส์ (Mullins. 1985 : 22) ได้กล่าวถึง การสร้างความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการแก่ประชาชนโดยมีหลักและแนวทางคือ 1. การให้บริการอย่างเสมอภาค (Equitable service) คือ การบริการที่มีความยุติธรรม ทุกคนเท่าเทียมกัน ได้รับการปฏิบัติเหมือนกัน ไม่มีการแบ่งแยกกีดกันใน การให้บริการ และใช้มาตรฐานให้บริการเดียวกัน 2. การให้บริการที่ตรงเวลา (Timely service) คือ การให้บริการที่ตรงเวลา ตรงตามความต้องการ 3. การให้บริการอย่างเพียงพอ (Ample service) คือ การให้บริการด้านสถานที่ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ อย่างเพียงพอ และเหมาะสม 4. การให้บริการอย่างต่อเนื่อง (Continuous service) คือ การให้บริการและดูแลจนกว่าจะหาย 5. การให้บริการอย่างก้าวหน้า (Progressive service) คือ การให้บริการที่มีการพัฒนา และปรับปรุงคุณภาพให้มีความก้าวหน้าไปเรื่อยๆ การสร้างความพึงพอใจในการให้บริการ นอกจากจะมีความเสมอภาคต่อเนื่องตรงต่อเวลาและเพียงพอในการให้บริการแล้ว สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือการมีคุณภาพ ซึ่งความพึงพอใจเป็นทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ หลายๆ ด้าน เป็นสภาพที่มีความสัมพันธ์กับความรู้สึก ของบุคคลที่ประสบความสำเร็จในงาน ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ เกิดจากมนุษย์จะมีแรงผลักดันบางประการในตัวบุคคลซึ่งเกิดจากการที่ตนเองพยายามจะบรรลุเป้าหมายบางอย่าง เพื่อที่จะสนองตอบต่อความต้องการคือความคาดหวังที่มีอยู่ และเมื่อบรรลุเป้าหมายนั้นแล้ว จะเกิดความพอใจเป็นผลสะท้อนกลับไปยังจุดเริ่มต้นเป็นกระบวนการหมุนเวียนต่อไปอีก

สตีเยอร์ส (Steers. 1991 : 256) ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า หมายถึง ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลให้คุณค่ากับสวัสดิการที่ได้รับ ความพึงพอใจจึงเป็นผลมาจากความรู้ที่บุคคลนั้นประเมินการให้คุณค่ากับสวัสดิการที่ได้รับ ความพึงพอใจมีความหมายในแนวแรก คือ ความพึงพอใจในสวัสดิการเป็นความรู้สึกสนองตอบต่อด้านต่างๆ ซึ่งสามารถทำความเข้าใจได้คล้ายคลึงกับทัศนคติ เราไม่อาจสังเกตเห็นความพึงพอใจได้โดยตรง แต่สามารถคาดเดาได้จากการแสดงออกและพฤติกรรมของบุคลากรในองค์กร ในแนวทางที่สองความพึงพอใจเป็นผลของความต้องการหรือความคาดหวังของบุคคลที่เกิดจากการเปรียบเทียบการกระทำที่บุคคลได้รับ บุคคลคาดหวังในด้านสวัสดิการจะทำให้มีความพึงพอใจกับผลที่ได้รับ

ลูแทนส์ (Luthans. 1995 : 126) กล่าวว่า ความพึงพอใจในงาน หมายถึง ผลการรับรู้ของบุคลากรที่มีต่องานว่าดีและมีความสำคัญทำให้มีความพึงพอใจในงาน ซึ่งถ้าพิจารณาถึงความพึงพอใจจากตำราการบริหารทั่ว ๆ ไปแล้ว ความพึงพอใจส่วนใหญ่จะหมายถึง ความพึงพอใจของบุคลากรที่มีต่องาน โดยจะมีมิติสำคัญ ๆ 5 มิติ คือ

1. งานที่ทำว่าน่าสนใจและมีโอกาสได้เรียนรู้เพียงใด
2. รายได้เมื่อเปรียบเทียบกับงาน
3. โอกาสความก้าวหน้าตามลำดับขั้น
4. การได้รับการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา
5. การได้รับการสนับสนุนจากผู้ร่วมงาน

แฮร์ริส (Harris. 2001 : 173) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่มีความสุขเมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ความต้องการ หรือแรงจูงใจ ไกลเวอร์ (Glover. 2002 : 23) ได้อธิบายเกี่ยวกับความพึงพอใจว่า เป็นระดับความรู้สึกเมื่อความต้องการที่สำคัญของคนเรา เช่น การมีคุณภาพดี มีความมั่นคง มีความสมบูรณ์พูนสุข มีพวกพ้อง มีคนยกย่องต่างๆ เหล่านี้ได้รับการตอบสนองแล้ว

วรูม (Vroom. 1980 : 90) กล่าวว่า ทักษะและความพึงพอใจในสิ่งหนึ่งสามารถ interchangeable ได้ เพราะทั้งสองคำนี้หมายถึง ผลที่ได้จากการที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในสิ่งนั้น ทักษะทางด้านบวก จะแสดงให้เห็นถึงสภาพความพึงพอใจในสิ่งนั้น และทัศนคติด้านลบจะแสดงให้เห็นถึงสภาพความไม่พึงพอใจ

ฮินชอว์ และ แอ็ทวูด (Hinshaw and Atwood : 1982) ให้แนวคิดที่ว่า ความพึงพอใจของผู้รับ บริการ เป็นความคิดเห็นของผู้รับบริการที่ได้รับจากผู้ให้บริการ และจัดเป็นเกณฑ์ประเมินด้านผลลัพธ์ด้วย และเป็นระดับของความสอดคล้องระหว่างความคาดหวังของผู้รับบริการในอุดมคติกับการรับรู้ของผู้มารับบริการที่ได้รับตามความเป็นจริง

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติที่เป็นไปตามความคาดหวัง หรือมากกว่าที่คาดหวัง ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อได้รับสิ่งที่ต้องการหรือบรรลุเป้าหมาย หากความต้องการหรือจุดหมายนั้นไม่ได้รับการตอบสนอง ความพึงพอใจจะลดลง ความพึงพอใจ เป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีต่องานในเชิงบวก บุคคลมีความกระตือรือร้น มุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน ปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ ผลการปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ และต้องการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ จนบรรลุผลสำเร็จ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งจูงใจและสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานเป็นสำคัญ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

ความพึงพอใจ เป็นความรู้สึกความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติของคนที่เกิดจากประสบการณ์ และประสบการณ์นั้นได้เป็นไปตามความคาดหวังหรือความต้องการของบุคคลนั้นๆ มากน้อยเพียงใด รวมทั้งปัจจัยที่แตกต่างกัน โดยมีแนวคิดหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหลายทฤษฎี ดังนี้ (อ้างถึงใน สมุทร ชำนาญ. 2556 : 268 - 294)

ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's hierarchy of need) มาสโลว์มีหลักสำคัญเกี่ยวกับแรงจูงใจ โดยเน้นในเรื่องลำดับขั้นความต้องการ เขามีความเชื่อว่ามนุษย์มีแนวโน้มที่จะมีความต้องการอันใหม่ที่สูงขึ้น แรงจูงใจของคนเรามาจากความต้องการ พฤติกรรมของคนเรามุ่งไปสู่การตอบสนอง ความพอใจ มาสโลว์ (Maslow) แบ่งความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ออกเป็น 5 ระดับด้วยกัน ได้แก่

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการปัจจัย 4 เช่น ต้องการอาหารให้อิ่มท้อง เครื่องนุ่งห่มเพื่อป้องกันความร้อนหนาวและอุจาดตา ยารักษาโรคภัยไข้เจ็บ รวมทั้งที่อยู่อาศัยเพื่อป้องกันแดด ฝน ลม อากาศหนาว และสัตว์ร้าย ความต้องการเหล่านี้มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกคน ต้องบรรลุให้ได้ก่อน

2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs) หลังจากที่มนุษย์บรรลุความต้องการด้านร่างกาย ทำให้ชีวิตสามารถดำรงอยู่ในขั้นแรกแล้ว จะมีความต้องการด้านความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินของตนเองเพิ่มขึ้นต่อไป เช่น หลังจากมนุษย์มีอาหารรับประทานจนอิ่มท้องแล้ว ก็ได้เริ่มหันมาคำนึงถึงความปลอดภัยของอาหารหรือสุขภาพ โดยให้ความสำคัญกับเรื่องสารพิษที่ติดมากับอาหาร ซึ่งสารพิษเหล่านี้อาจสร้างความไม่ปลอดภัยให้กับชีวิตของเขา เป็นต้น

3. ความต้องการความรักและการเป็นเจ้าของ (Belonging and love needs) เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นหลังจากการที่มีชีวิตอยู่รอดแล้ว มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินแล้ว มนุษย์จะเริ่มมองหาความรักจากผู้อื่น ต้องการที่จะเป็นเจ้าของสิ่งต่างๆ ที่ตนเองครอบครองอยู่ตลอดไป เช่น ต้องการให้พ่อแม่ พี่น้อง คนรัก รักเราและต้องการให้เขาเหล่านั้นรักเราคนเดียว ไม่ต้องการให้เขาเหล่านั้นไปรักคนอื่น โดยการแสดงความเป็นเจ้าของ เป็นต้น

4. ความต้องการการยอมรับนับถือจากผู้อื่น (Esteem needs) เป็นความต้องการอีกขั้นหนึ่งหลังจากได้รับความต้องการทางร่างกาย ความปลอดภัย ความรัก และเป็นเจ้าของแล้วจะต้องการการยอมรับนับถือจากผู้อื่น ต้องการได้รับเกียรติจากผู้อื่น เช่น ต้องการการเรียกขานจากบุคคลทั่วไปอย่างสุภาพ ให้ความเคารพนับถือตามควร ไม่ต้องการการกดขี่ข่มเหงจากผู้อื่น เนื่องจากทุกคนมีเกียรติ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน

5. ความต้องการความเป็นตัวตนอันแท้จริงของตนเอง (Self-actualization needs) เป็นความต้องการขั้นสุดท้ายหลังจากที่ผ่านความต้องการความเป็นส่วนตัว เป็นความต้องการที่แท้จริงของตนเอง ลดความต้องการภายนอกลง หันมาต้องการสิ่งที่ตนเองมีและเป็นอยู่ ซึ่งเป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ แต่ความต้องการในขั้นนี้มักเกิดขึ้นได้ยาก เพราะต้องผ่านความต้องการในขั้นอื่นๆ มาก่อน และจะต้องมีความเข้าใจในชีวิตเป็นอย่างดี

ทฤษฎีอีอาร์จีของอัลเดอเฟอร์ (Alderfer' ERG theory) จำเนียร พลหาญ (2553 : 117) กล่าวถึง Clayton Alderfer ชาวอเมริกาได้กำหนดทฤษฎีขั้น ซึ่งมีพื้นฐานจากทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow) เคลตัน อัลเดอเฟอร์ (Clayton Alderfer) เป็นบุคคลหนึ่งที่ศึกษาทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ และได้เสนอทฤษฎีการจูงใจที่เกี่ยวกับความต้องการเรียกว่า ทฤษฎีอีอาร์จี (ERG) ซึ่งคล้ายกับทฤษฎีของมาสโลว์ (Maslow) อัลเดอเฟอร์ (Alderfer) สรุปความต้องการของมนุษย์มีเพียง 3 ประเภท ซึ่งแทนด้วยอักษรย่อ ดังนี้

1. ความต้องการเพื่อการคงอยู่ (Existence need : E) ความคงอยู่หรือความสามารถที่จะดำรงชีพอยู่ได้ของมนุษย์ คือ การที่มนุษย์ได้รับการตอบสนองสิ่งจำเป็นทั้งร่างกายและจิตใจอย่างเพียงพอที่จะดำรงชีพอยู่ได้โดยไม่มีปัญหา

2. ความต้องการความสัมพันธ์ (Relatedness need : R) ความต้องการทางสังคมที่มนุษย์ต้องการมีเพื่อน ไม่ต้องการอยู่อย่างโดดเดี่ยว สามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือทีมได้อย่างเปิดเผย

และได้รับการยอมรับจากสมาชิกในองค์กร เป็นไปตามธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นสัตว์สังคม (Social animal)

3. ความต้องการความก้าวหน้า (Growth need : G) เป็นความต้องการส่วนบุคคลในการที่จะใช้ความรู้ ความสามารถ และทักษะของตนเพื่อทำงานอย่างเต็มศักยภาพที่มีอยู่ รวมทั้งได้มีโอกาสใช้ความสามารถในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ได้อย่างเต็มที่ มีความรับผิดชอบสูงขึ้น มีความต้องการความสำเร็จสูงสุดในชีวิตกับบางส่วนของความต้องการได้รับการยกย่องนับถือ

ทฤษฎีความต้องการของแมคเคลล์แลนด์ (McClelland's theory of needs) แมคเคลล์แลนด์ (McClelland) เป็นนักจิตวิทยาที่ศึกษาหาข้อสรุปเกี่ยวกับโครงสร้างความต้องการของมนุษย์ การจูงใจตามทฤษฎีของแมคเคลล์แลนด์ (McClelland) เชื่อว่าความต้องการ (Need) สะท้อนคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพที่บุคคลนั้นได้รับจากประสบการณ์ การเลี้ยงดูของครอบครัวมาตั้งแต่เยาว์วัย และเชื่อว่าความต้องการของแต่ละบุคคลภายใต้สถานการณ์หนึ่งจะต้องการอย่างหนึ่งส่งผลให้เกิดแรงจูงใจ แต่พอสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป ความต้องการของบุคคลนั้นจะปรับเปลี่ยนตามไปด้วย ดังนั้น แมคเคลล์แลนด์ (McClelland) ได้เสนอความต้องการ 3 ประเภท ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ความต้องการความสำเร็จ (Need for achievement เขียนย่อว่า nAch) เป็นความต้องการที่บุคคลมุ่งที่จะทำงานที่ตนเองรับผิดชอบหรือได้รับมอบหมายให้เกิดผลสำเร็จ บุคคลที่มีความต้องการความสำเร็จสูง (nAch person) เป็นบุคคลที่มีความมั่นใจในตนเอง มีความกระตือรือร้นสูง มีความมุ่งมั่นต่องาน มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะทำงานให้สำเร็จ

2. ความต้องการผูกพัน (Need for affiliation เขียนย่อว่า nAff) เป็นความต้องการทางสังคม (Social Need) บุคคลที่มีความต้องการด้านความรักใคร่ผูกพันสูง (nAff person) เป็นบุคคลที่มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าในการสร้างและรักษามิตรภาพระหว่างกัน ยึดมั่นต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

3. ความต้องการมีอำนาจ (Need for power เขียนย่อว่า nPow) ผู้ที่ต้องการมีอำนาจสูง (nPow person) เป็นผู้มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น สามารถควบคุม บังคับ สั่งการบุคคลอื่น ต้องการสร้างผลกระทบหรือสร้างความประทับใจต่อบุคคลอื่นที่ต้องการมีอำนาจสูงจึงพยายามสร้างสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมทางสังคมขึ้น เพื่อให้ตนเองสามารถใช้อิทธิพลควบคุมกำกับผู้อื่น

ทฤษฎี 2 ปัจจัยของ เฮอร์ซเบิร์ก (Herzberg's two-factors theory) ทฤษฎีของ เฮอร์ซเบิร์ก (Herzberg) เป็นทฤษฎีจูงใจเชิงเนื้อหา ที่มาจากผลงานวิจัยของเฟรเดริก เฮอร์ซเบิร์ก (Federick Herzberg) อาจารย์แห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก เพื่อศึกษาถึงปัจจัยองค์ประกอบต่างๆ ที่เชื่อมโยงกับงาน โดยเฉพาะปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในงาน เฮอร์ซเบิร์ก (Herzberg) ได้เก็บข้อมูลและวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจต่องาน ว่าเป็นคนละปัจจัยที่ทำให้เกิดความไม่พึงพอใจต่องาน มนุษย์นั้นสามารถสร้างแรงจูงใจในการทำงานได้ 2 ปัจจัย ได้แก่

1. ปัจจัยจูงใจ (Motivation factors) เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจในงาน (Job satisfaction) ซึ่งเป็นปัจจัยที่สัมพันธ์กับตัวงานโดยตรง

2. ปัจจัยสุขอนามัยหรือปัจจัยเพื่อการคงอยู่ (Hygiene factors or maintenance factors) เป็นปัจจัยที่ป้องกันไม่ให้เกิดความไม่พึงพอใจในงาน (Job dissatisfies) ซึ่งเกี่ยวกับ

สภาพแวดล้อมที่อยู่นอกตัวงาน ซูครี บำรุง (2551 : 58) ได้กล่าวถึง มูลเหตุที่ทำให้บุคคลมีความพึงพอใจในการทำงาน โดยอ้างอิงทฤษฎีของบาร์นาร์ด (Barnard) ไว้ดังนี้

- 2.1 สิ่งจูงใจที่เป็นวัตถุ ได้แก่ เงิน สิ่งของ หรือสภาวะทางกายที่ให้แก่บุคคล ผู้ปฏิบัติงานเป็นการตอบแทน เช่น รางวัลการทำงานที่เขาได้ปฏิบัติมาเป็นอย่างดี
- 2.2 สิ่งจูงใจเป็นโอกาสของบุคคลซึ่งไม่ใช่วัตถุ จัดเป็นสิ่งจูงใจที่สำคัญในการช่วยเหลือ ส่งเสริมความร่วมมือในการทำงานมากกว่ารางวัลที่เป็นวัตถุ เพราะสิ่งจูงใจประเภทนี้ ไม่เกิดกับทุกคน เช่น เกียรติภูมิ ตำแหน่ง การให้สิทธิพิเศษ และการมีอำนาจ เป็นต้น
- 2.3 สภาพร่างกายที่พึงปรารถนา หมายถึง สิ่งแวดล้อมในความสะอาดต่างๆ อันก่อให้เกิดความสุขทางกายในการทำงาน
- 2.4 ผลประโยชน์ทางอุดมคติ เป็นสิ่งจูงใจซึ่งอยู่ระหว่างความมีอำนาจที่สุดกับความท้อแท้ ผลประโยชน์ทางอุดมคติ หมายถึง สมรรถภาพของหน่วยงาน และสนองความต้องการของบุคคลในด้านความต้องการความภูมิใจในด้านการแสดงฝีมือ ความรู้สึกเท่าเทียมกัน การได้มีส่วนช่วยเหลือครอบครัวตัวเองและผู้อื่น รวมทั้งได้แสดงความจริงใจต่อหน่วยงาน
- 2.5 ความดึงดูดในสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์อันดีมิตรกับผู้ร่วมงานในหน่วยงาน ซึ่งถ้าความสัมพันธ์นั้นไปได้ด้วยดีจะทำให้เกิดความผูกพันและความพอใจร่วมงาน
- 2.6 การปรับสภาพการทำงานให้เหมาะสมกับวิธีการและเจตคติของบุคคล ซึ่งแต่ละคนมีความสามารถแตกต่างกัน
- 2.7 โอกาสที่จะมีส่วนร่วมในการทำงานอย่างกว้างขวาง และเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานมีความรู้สึกร่วมในงาน เป็นส่วนหนึ่งของงาน ความรู้สึกเท่าเทียมกันจนมีกำลังใจในการทำงาน
- 2.8 สภาพของการอยู่ร่วมกัน เป็นความพอใจของบุคคลในด้านสังคม และทำให้คนรู้สึกมีหลักประกัน และมั่นคงในการทำงาน

ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน หรือความพึงพอใจในการทำงาน จึงเป็นคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับความต้องการของมนุษย์โดยตรง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับขวัญ ทัศนคติ การจูงใจในการปฏิบัติงาน ในองค์กร ความพึงพอใจในการทำงานของบุคคลจะมีผลเป็นอย่างมากต่อการปฏิบัติงาน กล่าวคือ ผู้ที่ปฏิบัติงาน มีความพึงพอใจในการทำงานสูงย่อมปฏิบัติงานได้สำเร็จ และมีประสิทธิภาพมากกว่าผู้ที่ปฏิบัติงานที่มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานต่ำ (พัชรนันท์ อึ้งรัก, 2556 : 14)

จากแนวคิดทฤษฎีข้างต้นสรุปได้ว่า ในการปฏิบัติงานใดๆ ก็ตาม ผู้ปฏิบัติงานจะเกิดความพึงพอใจต่อการทำงานมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับสิ่งจูงใจในการทำงาน การสร้างสิ่งจูงใจหรือแรงกระตุ้นให้เกิดกับผู้ปฏิบัติงานเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้เรียนจะเกิดความพึงพอใจในการเรียนนั้น ผู้เรียนต้องมีแรงจูงใจที่อยากจะเรียน ซึ่งผู้สอนต้องคำนึงถึงสิ่งที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจหลายๆ ด้าน เช่น การจัดบรรยากาศ สถานการณ์ สื่อการเรียนที่ดี เทคนิคการสอนที่ดี ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนตามความต้องการ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กัน การยกย่องชมเชย การให้รางวัลให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในความสำเร็จ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี จะทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจในการเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยภายในประเทศ

นฤมล พรหมมาก (2553) ได้ทำการศึกษาเรื่องการประเมินโครงการส่งเสริมการอ่านของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และนักเรียน ใน 3 ด้าน คือด้านปัจจัยพื้นฐาน ด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการ และด้านผลผลิตของโครงการ ผลการประเมิน พบว่ากระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ การสำรวจปัญหาด้านการอ่านของนักเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือการจัดกิจกรรมส่งเสริมการรักการอ่านอย่างต่อเนื่องตลอดปีการศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด สำหรับข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านกับหน่วยงานอื่น อยู่ในระดับมาก

ศุภชัย สระพรหม (2554) ได้ประเมินโครงการรักการอ่าน โรงเรียนบ้านเจียรดับ สำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ประเมินปัจจัยเบื้องต้นของโครงการ 2) ประเมินกระบวนการดำเนินการโครงการ 3) ประเมินผลผลิตของโครงการรักการอ่าน ผลการศึกษาพบว่าผู้ประเมินทุกกลุ่มมีความคิดเห็นโดยภาพรวมต่อการประเมินแต่ละด้านว่ามีความเหมาะสมในระดับมาก ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด

วิชยา เติมรอด (2555) ประเมินโครงการส่งเสริมการอ่าน โรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 โดยใช้รูปแบบการประเมินแบบชิปปี้ (CIPP Model) ผลการประเมินด้านบริบท พบว่า ผู้บริหารประเมินในระดับมากที่สุด ขณะที่ครูประเมินระดับมาก ส่วนการประเมินด้านปัจจัยนำเข้า ผู้บริหารและครู ประเมินสอดคล้องกันในระดับมาก ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต ทั้งผู้บริหาร ครู และนักเรียน ประเมินสอดคล้องกันในระดับมาก

จักรพันธ์ ต๊ะเรียน (2555 : 104 - 106) ศึกษาการประเมินโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กำแพงเพชร เขต 2 ผลการศึกษาพบว่า 1) การประเมินด้านสภาพแวดล้อมของโครงการ 2) การประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้นของโครงการ 3) การประเมินด้านกระบวนการของโครงการ และ 4) การประเมินด้านผลผลิตของโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กำแพงเพชร เขต 2 ภาพรวมการประเมินทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด

จันจิรา คุณธี (2555 : 139-149) ศึกษาการประเมินโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ในโรงเรียนต้นแบบส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ ผลการศึกษาพบว่า 1) การประเมินใช้รูปแบบการประเมินแบบชิปปี้ (CIPP Model) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน และ 2) โรงเรียนต้นแบบส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ที่มีผลงานดีเด่นในการปฏิบัติงาน (Best Practice) คือ โรงเรียนบ้านเจ้าเพชร

ชลนันทน์ พลายระหาญ (2555) ศึกษาวิจัยการประเมินโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของโรงเรียนในอำเภอเขาชะเมา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จันทบุรี เขต 2 ผลการศึกษาพบว่า 1) การประเมินโครงการโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านกระบวนการ รองลงมาคือ ด้านผลผลิต ด้านบริบท และด้านปัจจัยการนำเข้า ตามลำดับ

2) ผลการเปรียบเทียบการประเมินโครงการของโรงเรียนในอำเภอเขาคิชฌกูฏ จำแนกตามตำแหน่งที่มีตำแหน่งต่างกัน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สมคริต เตชะ (2556) ได้ศึกษาผลการประเมินโครงการส่งเสริมรักการอ่านของนักเรียนโรงเรียนโนนสังวิทยาการ จังหวัดหนองบัวลำภู ผลการประเมินสรุปได้ดังนี้ 1) ผลการประเมินด้านบริบทหรือสภาวะแวดล้อม 2) ผลการประเมินด้านปัจจัยพื้นฐาน และ 3) ผลการประเมินด้านกระบวนการของครูผู้สอน โดยรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมาก 4) ผลการประเมินด้านผลผลิต แยกเป็น 4.1) ประเมินผลการดำเนินงานในการจัดกิจกรรม 8 กลุ่มสาระทั้งของครูผู้สอนและนักเรียน โดยรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมาก 4.2) ประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้น ในเรื่องความพึงพอใจของครูและนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมตามโครงการ โดยรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

จตุพล นันทโกคิน (2557) ได้ประเมินโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน โรงเรียนชุมชนบ้านกู่ (ป่าเป้าประชานุเคราะห์) อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ผลการประเมินโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน โรงเรียนชุมชนบ้านกู่ (ป่าเป้าประชานุเคราะห์) อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านผลผลิตมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านสภาวะแวดล้อมหรือบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า และด้านกระบวนการ ตามลำดับ

ลักขณา เสริมสุข (2557) ได้ประเมินโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 1 พบว่า ผลการประเมินโครงการ ในภาพรวมของโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาการ พบว่า ผ่านเกณฑ์การประเมินและอยู่ในระดับมาก ประเด็นการประเมินทั้ง 4 ประเด็น พบว่า ผ่านเกณฑ์การประเมินและอยู่ในระดับมาก 3 ประเด็น คือ ประเด็นสภาพแวดล้อมของโครงการ ประเด็นกระบวนการดำเนินโครงการ และประเด็นผลผลิตของโครงการ ส่วนประเด็นปัจจัยของโครงการอยู่ในระดับปานกลาง และตัวชี้วัดทั้ง 19 ตัวชี้วัด ผ่านเกณฑ์การประเมินทุกตัวชี้วัด โดยอยู่ในระดับปานกลาง 8 ตัวชี้วัด ระดับมาก 9 ตัวชี้วัด และในระดับมากที่สุด 2 ตัวชี้วัด

สุปรียา สังขวรรณ (2559) ได้ประเมินโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียนโรงเรียนวัดโรง (ชาวประชาสรรค์) ปีการศึกษา 2559 ผลการประเมินสรุปได้ดังนี้ 1) ด้านสภาวะแวดล้อม และ 2) ด้านปัจจัยเบื้องต้น ตามความคิดเห็นของครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 3) ด้านกระบวนการดำเนินงาน และ 4) ด้านผลผลิต ตามความคิดเห็นของครู พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการประเมินพฤติกรรมรักการอ่านของนักเรียน ตามความคิดเห็นของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง พบว่าโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเป้าหมายที่โรงเรียนกำหนด ส่วนผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียน ครู และผู้ปกครองที่มีต่อโครงการ พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

วิศัลย์ศยา พาพรหม (2559) ได้ศึกษาการประเมินโครงการส่งเสริมรักการอ่านของนักเรียนโรงเรียนเทศบาลบ้านสุขสำราญ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษา พบว่า 1) ด้านสภาวะแวดล้อม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การศึกษาพฤติกรรมรักการอ่านให้กับนักเรียนทั้งโรงเรียน 2) ด้านปัจจัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหาร และครูเข้าใจวัตถุประสงค์เป็นอย่างดี 3) ด้านกระบวนการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ โรงเรียนมีการดำเนินการตาม

แผนปฏิบัติการของโครงการ 4) ด้านผลผลิต โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ โครงการทำให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ นักเรียนรักการอ่าน

ปราณีต รามหนู (2559) ประเมินโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน โรงเรียนบ้านห้วยน้ำดำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 1 ปีการศึกษา 2559 ผลการประเมินพบว่า 1) ด้านบริบท ประเมินตามความคิดเห็นของครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ด้านปัจจัยนำเข้า และ 3) ด้านกระบวนการ ประเมินตามความคิดเห็นของครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อยู่ในระดับมาก 4) ด้านผลผลิต ตามความคิดเห็นของนักเรียน ครู ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อยู่ในระดับมาก ผลการประเมินความพึงพอใจของครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้หลักของเพิ่มขึ้นหลังดำเนินโครงการคิดเป็นร้อยละ 10.43

ณัฐฐา สุขแสง (2560). ศึกษาการประเมินโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียน โรงเรียนบ้านชงโค อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง พบว่าผลการประเมินโครงการทั้งด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับ ความพึงพอใจของผู้ประเมินทุกกลุ่มต่อโครงการอยู่ในระดับมาก ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังดำเนินโครงการสูงกว่าก่อนดำเนินโครงการ

เดือนวดี เสนชู (2560) ศึกษาการประเมินโครงการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต เพื่อเสริมสร้างนิสัยรักการอ่านของนักเรียน โรงเรียนวัดสนามไชย ปีการศึกษา 2560 เป็นการประเมินความเหมาะสมของโครงการโดยใช้รูปแบบ CIPP approach ผลการศึกษาพบว่า 1) ด้านสภาพแวดล้อม และ 2) ด้านปัจจัยนำเข้า ภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก โดยกลุ่มครูมีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3) ด้านกระบวนการ ภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก โดยกลุ่มนักเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4) ด้านผลผลิต ภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก โดยกลุ่มผู้ปกครองมีค่าเฉลี่ยสูงสุด

งานวิจัยในต่างประเทศ

เบิร์กส (Burks, 1994 อ้างถึงใน สุพรรณษา ชะเวียตะคุ. 2562 : 60) ศึกษาเรื่อง ธรรมชาติ และปริมาณการใช้ห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา และศึกษาคุณลักษณะของผู้ใช้บริการและผู้ไม่ใช้บริการห้องสมุดของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนในบริเวณทางเหนือของรัฐเท็กซัส ผลการศึกษา พบว่า ครูเป็นผู้มีบทบาทมากที่สุดในการทำให้นักเรียนได้ใช้สิ่งอำนวยความสะดวกและทรัพยากรของห้องสมุด ครูผู้สอนส่วนมากไม่รู้ถึงคุณค่าของวัสดุต่าง ๆ ในห้องสมุดที่สามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอน นอกจากนั้นครูและครูบรรณารักษ์จะต้องมีการติดต่อประสานงานซึ่งกันและกันให้มากยิ่งขึ้น ครูบรรณารักษ์ต้องดำเนินการเพื่อให้บุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนเห็นคุณค่าของการใช้ห้องสมุด และมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกระตุ้นให้นักการศึกษาที่มีความคุ้นเคยกับวัสดุต่าง ๆ ในห้องสมุดตลอดจนมีทักษะที่เพียงพอในการช่วยเหลือนักเรียน ให้สามารถใช่วัสดุสารสนเทศต่าง ๆ ของห้องสมุดโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

แมคคาร์ที (McCarthy, 1997 อ้างถึงใน สุพรรณษา ชะเวียตะคุ. 2562 : 61) ศึกษาเรื่อง สภาพห้องสมุดโรงเรียนที่มีมาตรฐานห้องสมุด เป็นตัวกำหนด ของห้องสมุดในรัฐนิวอิงแลนด์ จำนวน 48 โรงเรียน เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นจริงและอุปสรรคการดำเนินงานห้องสมุด และศึกษา

ผลกระทบของมาตรฐานห้องสมุดที่มีต่อสภาพที่เป็นจริงของห้องสมุด ผลการศึกษา พบว่า การดำเนินงานห้องสมุดส่วนใหญ่เน้นขาดการสนับสนุน ด้านงบประมาณ แหล่งทรัพยากรและเทคโนโลยี บรรณารักษ์ขาดความร่วมมือและขาดการสนับสนุนจากทางราชการ สภาพของห้องสมุดโรงเรียน ยังขาดทรัพยากรห้องสมุด ครุภัณฑ์มีน้อยไม่เพียงพอต่อการให้บริการห้องสมุด ห้องสมุดมีพื้นที่น้อย ไม่เพียงพอ ห้องสมุดได้รับงบประมาณสนับสนุนน้อย เจ้าหน้าที่ห้องสมุดมีจำนวนน้อย และไม่มีวุฒิทางบรรณารักษ์ บรรณารักษ์บางส่วนไม่ได้รับการฝึกอบรม ไม่ได้จัดห้องสมุดตรงตามหลักวิชา บรรณารักษ์

อันเดอร์วูด (Underwood, 2004) ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำของผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อห้องสมุด ใน 4 โรงเรียนในรัฐหลุยส์เซียนา ผลการวิจัยพบว่า 1. ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อห้องสมุดมีประสิทธิภาพ สามารถเป็นจุดศูนย์กลางให้โรงเรียนได้ 2. ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อห้องสมุดที่มีประสิทธิภาพสามารถเป็นจุดศูนย์กลาง ที่จะนำไปสู่ความชำนาญด้านเทคโนโลยี การวางแผนร่วมกัน การส่งเสริมการอ่าน และการประชาสัมพันธ์เชิงบวก 3. ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อห้องสมุดที่มีประสิทธิภาพได้รับแรงเสริมจากความเข้าใจในเชิงบวกจากผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่ ผู้นิเทศห้องสมุดและครูประจำชั้นที่ต่างตระหนักถึงความสำคัญของโครงการสื่อของห้องสมุด ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จด้านวิชาการ แม้ว่าโครงการที่ก้าวขึ้นยังไม่ถึงระดับมาตรฐาน ภาวะผู้นำที่หล่อหลอมจากความร่วมมือในแต่ละวัน สามารถทำให้ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อห้องสมุดสำหรับการวิจัยในครั้งนี้จัดโครงการที่มีประสิทธิภาพได้ 4. ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อห้องสมุดได้รับการสนับสนุนจากความเข้าใจในเชิงบวกจากผู้อำนวยการ เช่น ด้านเวลาและการเงิน

ฟิชเชอร์ (Fisher, 2003) ได้ศึกษามุมมองของเยาวชนที่มีต่อห้องสมุดประชาชนในประเทศออสเตรเลีย พบว่า ห้องสมุดประชาชนหลายแห่งมีความห่วงใยที่นักเรียนไม่ได้รับประโยชน์สูงสุดจากการใช้ห้องสมุด เยาวชนจะได้ความรู้พื้นฐานของวิชาการ และหลักสูตรร่วมกับอาจารย์ได้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ ผู้ให้บริการในห้องสมุดจะต้องร่วมมือร่วมใจกันเข้าใจงานบริการสำหรับเยาวชนด้วย

อะคานบิ (Akanbi, 2003) ได้ศึกษาการพัฒนาห้องสมุดในโรงเรียนเด็กก่อนวัย/ ประถม ใน Ilorin, รัฐ Kwara พบว่า บรรณารักษ์ที่มีมืออาชีพในห้องสมุดโรงเรียนจะช่วยให้เกิดการพัฒนาศึกษาเรียนรู้รายบุคคลของนักเรียน และสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานของนักเรียน

แอดเตอร์ (Adetoro, 2005, pp.7-15) ได้ศึกษาการวิเคราะห์เปรียบเทียบการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนและโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาของรัฐโอกูนา พบว่า การพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนในประเทศไนจีเรีย มีปัญหาในการพัฒนาด้านสถานที่ ภูมิทัศน์ที่ไม่ครอบคลุม ขาดกองทุนในการพัฒนา บรรณารักษ์ที่ไม่ได้ผ่านการอบรม การขาดแคลนวัสดุ และการขาดการสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียนและรัฐบาล

จากการศึกษางานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน นับเป็นกิจกรรมที่สามารถจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่เหมาะสมกับวัยของนักเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญในการเสริมสร้างทักษะชีวิตด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดีเพื่อให้สอดคล้องกับทักษะการใช้ชีวิตประจำวัน และสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ